

MITĖNIŠKIŲ AIDAI

2025 m. rugsėjis Nr. 9

ISSN 3030-2129

Laikraščio leidėjai: Raimundas Volbergas ir bendraminčiai

Pirmoji raidė 1 psl.	Europos paveldo dienos 1 – 3 psl.	Žemės dalybos 3 – 4 psl.	Vladislovo Montvilos studijos 5 – 6 psl.	Kunigas, matematikas... iš Kuronių 6 - 8 psl.	Lietuvos Policijos Akademi ja 9 – 11 psl.	Vilniaus OMON 12 – 19 psl.	Liturginis kalendorius, Lietuvos datos 20 – 23 psl.	Lituanica II skrydis, Feliksas Vaitkus. Įvairenybės. 23 - 24 psl.
--------------------------------	---	------------------------------------	--	---	---	--------------------------------------	---	---

Marius Glinskas

PIRMOJI RAIDĖ

Skiriu Strebeikių pradinei mokyklai ir visiems buvusiems jos mokiniams

Pažinau kadaise raidę pirmą

Kaip šaltinį upių didelių,

Ir pasaulis puslapiais suvirpo,

Ir užmiršt pasaulio negaliu.

Ir į širdį nuvingiavo kelias

Iš tiesos ir smurto akmenų...

Liepė man gimtinės kalvos žalios

Pasilikti šiam krašte, menu.

Ak, rugsėjo paukščiai neskaičiuoti,

Ar nebijot toliuose paklyst,

Kai išnyksta atminimo stotys

Ir pavargstate svečioj šaly?..

Dar šiandien pušis pavartė želia,

Kur pirmokai sukosi ratu...

Tarp vaikystės užmirštų takelių

Savo pirmą raidę surandu...

1967 m. rugsėjo 30 d.

Strebeikių dvarelis, 1935-ieji metai. Nuotrauka iš Artūro Narkevičiaus kolekcijos (Jonavos rajono Žeimių seniūnija).

Strebeikių pradinė mokykla

Pradinės mokyklos mokiniai V. Michnevičiaus dvarelyje, Strebeikių kaime, Jonavos rajone. Viršutinėje eilėje pirmas iš kairės – Marius Glinskas, ketvirtas – Kazimieras Mackevičius, centre – mokytojas Ipolitas Rimkevičius, 1957 m.

Marius Glinskas (vidury), gretimai Strebeikių, Juškonių kraštiečių šventėje per Žolinę, 2008 08 15. Foto R. Volbergo.

Kaip rašė žurnalistas ir poetas Marius Glinskas savo straipsnyje „Bajorystė - ne vien suaugusiųjų žaidimai“¹: „1957 m. rugsėjį Strebeikių pradinėje mokykloje, vedamas mamos, pasirodė guvus juodbruvus berniukas, atėjęs iš už sraunios Lankesos plytinčio Juciunkų kaimo. Mokytojas Ipolitas Rimkevičius jau pažinojo būsimuosius pirmokus ir jų tėvelius, tad, ilgai nesvarstęs, vaikinuką pasodino į pirmą suolą, šalia jau su tėvu atskubėjusio nedrąsaus Marijono, taip pat beveik strebeikiečio, tik gyvenusio šiapus upės, Žeimių miestelio pusėje. Abu turėjo naujus portfelius su skaitymo ir skaičiavimo vadovėliais, rašalo ir plunksnakočius, tad gražiai papildė negausias pirmokų gretas. Mokykla čia jau veikė gerą dešimtmetį, tačiau keliolika keturių klasių vaikų tilpo į vieną kambarį. Ne visi aplinkinių kaimų septynmečiai rudenį atkurnėdavo mokytis abėcėlės. Ne vienas išgirdavo griežtą tėvų

„neisi“, nes, girdi, reikia ganyti sodiečių karves, padėti namų ūkyje. Dar kiti, nesuvokę lietuviškos rašybos, aritmetikos pagrindų, reiklaus mokytojo sprendimu likdavo kartoti kurso. Nieko keista, kad 1961 m. ketvirtokų klasę sudarė vos trys mokiniai – du tie patys berniukai Kaziukas Mackevičius, Marijonas Glinskas ir viena vėliau prie jų „priklydusi“ mergaitė, o toje negausioje mokykloje, įsikūrusioje jaukiame prieškarinio architekto Vaclovo Michnevičiaus dvarelyje, dar ilgai plušo tik vienas mokytojas.“

Kaip rašė Kazimieras Mackevičius (1950-2024) nuo Žeimių: „1957 metais aš įžengiau į buvusio Michnevičių dvaro pradinės mokyklos

pirmąją klasę. Didžiojoje menėje mokėsi visi mokiniai nuo pirmokų iki ketvirtokų. Priešingoje menės pusėje stovėjo fortepijonas, menantis architekto laikus, dalis likusios bibliotekos, senoviniai baldai. Kitoje dvaro pusėje buvo didelis valgomasis, gyvenamieji kambariai su masyviomis ąžuolinėmis durimis, su šviesiais langais ąžuolinėmis langinėmis“².

Kazimieras Mackevičius (viršuje antras iš dešinės) po 45 metų su Žeimių mokyklos klasiokais, 2013 06 29. Foto prie Žeimių mokyklos – daugiafunkcio centro.

Redakcija

EUROPOS PAVELDO DIENOS

2025 m. rugsėjo 16-25 d. Nacionalinio muziejaus Signataro namai kartu su partneriu Lietuvos valstybės archyvu surengė Europos paveldo dienų dalies renginių ciklą „Mūsų Juozapas: J. Montvilai – 175“.

¹ https://issuu.com/jonavosvieojibiblioteka/docs/taurosta_nr.1_11_/s/10689083

² Kazimieras Mackevičius. Architektas: architektą, inžinierių Vaclovą Michnevičių prisimenant. Krantai, 2013, Nr. 1, 35 psl. ISSN 0235-6384.

2025 m. rugsėjo 20 d. Vilniuje Signatarų namų Štralio salėje įvyko konferencija „Juozapui Montvilai – 175“, kurioje skaityti šie pranešimai: Neringa Češkevičiūtė, dr. Violeta Pansevič (Lietuvos valstybės istorijos archyvas) „Juozapo Montvilos šeimos ištakos, bajoriška kilmė ir išsilavinimas“, Dr. Laima Laučkaitė (Lietuvos kultūros tyrimų institutas) „Vilniaus meninės kultūros mecenatas“, Milda Kruopienė (Lietuvos nacionalinis muziejus) „Tūkstančių mažų ir bejėgių žmonių globėjas“, Dr. Aelita Ambrulevičiūtė „Netolygu kaip gyvenama: Juozapas Montvila ir „kolonijų“ fenomenas“.

2025 m. rugsėjo 20 ir 21 d. mokamos ekskursijos suaugusiems „Juozapas Montvila ir Vilnius“ Senamiestyje, kurios prasidėjo Signatarų namuose (Pilies g. 26) ir baigėsi ties Aguonų kolonija.

2025 m. rugsėjo 16 d., 18 d., 23 d. ir 25 d. Lietuvos valstybės istorijos archyvas surengė nemokams ekskursijas po dokumentų ir fotografijų parodą „Didysis labdarys Juozapas Montvila“ su parodos kuratorėmis.

Kalba Neringa Češkevičiūtė.

O visai neseniai čia buvo „Lutnia“, Vilniuje, 2025-09-20.

Dr. Violeta Pansevič, dr. Judita Puišo, Neringa Češkevičiūtė, 2025-09-20, Vilnius. Foto G. Adlys

Konferencijos pirminkaujanti ir pranešėja Milda Kruopienė, 2025-09-20, Vilnius. Foto dr. J. Puišo

Konferencijos pranešėjos: (iš kairės) Dr. Aelita Ambrulevičiūtė, Dr. Laima Laučkaitė, Dr. Violeta Pansevič, Neringa Češkevičiūtė, 2025-09-20, Vilnius. Foto dr. J. Puišo.

Signatarų namai (Pilies g. 26), 2025-09-20, Vilnius. Foto dr. J. Puišo

Konferencijos dalyviai ir ekskursantai, 2025-09-20, Vilnius. Foto dr. J. Puišo

Ekursijos akimirkos. 2025-09-20, Vilnius, foto dr. J. Puišo

MITĖNIŠKIŲ DVARE ĮRENGTA EKSPOZICIJA

2025 m. rugsėjo 26 d. 14 val. Mitėniškų dvare įvyko Europos paveldo dienų renginys „Atraskime Juozapo Montvilos pėdsakus“.

Prie Mitėniškų dvaro, 2025-09-26

Visi norintieji galėjo pamatyti Mitėniškų Švč. Mergelės Marijos skulptūrą, senąjį grindinį, vedanti pro senąjį svirną link kalvės, o gal koplyčios?

Gidas Raimundas Volbergas parengė parodą, kurioje galima buvo pamatyti jaunojo Juozapo Montvilos portretą, sužinoti daugiau apie J. Montvilos gyvenimą ir mecenatystę, jo gimtinę, apie paskutiniuosius, ištremtus Mitėniškų dvaro savininkus Mariją ir Vladislavą Montvilas, taip pat sužinoti lygiai prieš 85 metus, 1940 m. rugsėjo 26 d., kaip sovietų valdžia Mitėniškų dvare propagandiškai dalijo žemę bežemiams, mažažemiams valstiečiams ir apie tai skelbė spaudoje.

Parodoje galima buvo susipažinti su Mitėniškų dvare leidžiamu laikraščiu visuomenei „Mitėniškų aidai“.

Neformali grupė „Mitėniškų dvaro savanoriai“ dėkoja Europos paveldo dienų Lietuvoje organizatoriams už suteiktą galimybę dalyvauti Europos paveldo dienose.

Europos paveldo dienos Mitėniškų dvare, 2025-09-26, foto R. Volbergo

Aktualus straipsnis. Rašytas prieš 20 metų. ŽEMĖS DALYBOS – PRAEITIS IR DABARTIES SĄSAJOS

Šiomet sukako 65 metai, kai 1940 m rugsėjo 26 d. Lietuvoje Tarybų valdžia pradėjo visuotinę Žemės reformą. Deja, šis faktas nesulaukė deramo dėmesio nei spaudoje, nei televizijų laidose. Anuomet sovietai Lietuvoje vykdė milžinišką propagandą. Buvo filmuojamos surežisuotos kino kronikos – viena iš jų „Tarybų Lietuva 1940 m.“, spaudos puslapiuose „Valstiečių laikraštis“, „Tiesa“, „Tarybų Lietuva“ mirgėte mirgėjo straipsniai, tokie kaip: „Žemės paskirstymo darbai vykdomi visu spartumu – žemės skirstymo didžioji prasmė“, „Imam engėjų klasės tvirtoves – naujais kapčiais sužymime teisingą žemės valdymą, o dvarų rūmuose kuriame darbo valstiečių kultūrinius židinius“. Kokios gi sąsajos mus sieja su šia epocha?

paminklais. Pavyzdžiui, išlikę unikalūs Lančiūnavos, Troškūnų, Belvederio ar kiti dvarai, jų restauracijai suradus lėšų, įdėjus pastangų, šie pasitarnautų gyventojų bendruomenėms kaip poilsia vietės, rekreacinės zonos – juk žmogus ne vien tik duona sotus, o suteiktų galimybę jiems pasigrožėti aplinka, pailsėti dvasiškai.

Kultūrinis, dvasinis nuosmukis prasidėjo 1940 m., kai įvyko pirmoji sovietų invazija į agrarinę Lietuvos krašto dalį – taip vadinamoji žemės reforma arba žemės pertvarkymas, oficialiai skelbiant sovietų propagandai, jog „tai revoliucinis perversmas, iš pagrindų griauņas senąją kapitalistinę žemės ūkio santvarką ir ant tos santvarkos griuvėsių kuriąs socialistinio ūkio santvarką“. O iš tiesų, pradėta ardyti istorinė Lietuvos krašto sankloda, turinti pasekmių ir dabarčiai. Lietuvoje per amžius istoriškai susiformavusi dvarų sistema, dariusi įtaką ūkinei, socialinei, administracinei, kultūrinei ir kraštovaizdžio sanklodai imtasi likviduoti, atimant žemę, miškus, pastatus, turtą iš savininkų, bet ir juos pačius areštuojant, kalinant bei žudant. Tokiu būdu, bešeimininkiai nuniokoti pastatai bei aplinka suformavo nykią Lietuvos apylinkių dalį, prie to prisidėjo vienodų ir pilkų statinių statyba naujose gyvenvietėse, miesteliuose bei išlikusių dvarų, kaimo sodybų aplinkose. Tuo pačiu naujieji lietuviai aikčioja iš pasigėrėjimo Italijos ar Prancūzijos apylinkėse, pamiršdami, jog ir pas mus Lietuvoje, pasukus galvas ir pasiraitojus rankoves, galima atgaivinti istorinį, unikaliai susiformavusį kraštovaizdį ir prieinamą kiekvienam Lietuvos piliečiui, turistui...

Iš istorijos žinome, kad dvarai buvę karaliaus arba valstybiniai, bažnyčios ir ponų dvarai,

Mitėniškų dvaro žemės dalinimas, 1940 m. rugsėjo 26 d.

Iš tiesų to laikmečio pasekmes juntame ir šiandien: nėra gilesnio savo aplinkos ir istorinio paveldo, kraštovaizdžio grožio suvokimo tiek valdžios institucijų pareigūnų, tiek eilinių piliečių tarpe, nes kitaip nestovėtų apleisti dvarų statiniai, kaimų senosios sodybos be langų ir durų, apleistais parkais, sodais, architektūros

kuriuose dirbo valstiečiai ir baudžiauninkai. Viena iš svarbiausių žemės reformų Lietuvoje, anot istoriko K. Avižonio, vykdyta 1557 m., įgyvendinant valstybiniuose dvaruose vadinamąją Valakų sistemą, stengiantis pakelti ūkio našumą. Žemė iš naujo išmatuota, ūkio pastatai pastatyti planingai, įvesta trilaukė žemės ūkio sėjomaina, o valakas tapo žemės

vienetu³. Tuo metu įkurtieji kaimai daugelyje Lietuvos vietovių išliko iki mūsų dienų. Po 1863 m. sukilimo baudžiąvą panaikinus, dvarai neišnyko, o buvo pertvarkyti kapitalistinio žemės ūkio pagrindais į stambius žemės ūkio vienetus, valdančius didelius žemės plotus, naudojant laisvai samdomą darbą. Be to, dvarai dar nuo XVa. – XVIa. pradėjo garsėti savo gražiais rūmais, pastatų architektūra, įrengimais, parkais, sodais, meno rinkiniais. Daugelis dvarų turėjo savo bibliotekas, buvo išpuošti paveikslais, skulptūromis, gražiais baldais. Dvarininkų vaikai anksti pradėdavo eiti į mokslus, studijuodavo Lietuvos ir užsienio aukštosiose mokyklose, o vėliau savo žiniomis prisidėdavo prie ekonominio ir kultūrinio gyvenimo plėtimo. Deja, reikia pripažinti, kad dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių daug dvarininkų buvo sulenkėję, o keistokas to pavyzdys susiformavo centrinėje Lietuvos valstybės dalyje apie Kėdainius, Jonavą, iš dalies Kauną.

Itin dvarų situacija pasikeitė, Lietuvai atgavus Nepriklausomybę ir 1922 m. įvykdžius žemės reformą, kurios metu dvarų žemė, miškai, ežerai buvo konfiskuoti, paliekant dvarininkams po 80 ha (tik po dešimtmečio padidinta iki 150 ha), už tai atsilyginant nustatyta norma. Žemė buvo išdalyta Nepriklausomybės kovų savanoriams, mažažemiams, bežemiams valstiečiams, buvusiems dvarų kumečiams, pavyzdiniams ūkiams, Žemės ūkio mokykloms, prieglaudoms, ligoninėms. Taip pat prasidėjo kaimų skirstymas į viensėdžius ir likviduoti servitutai, bendrosios ganyklos.

1940 m. vasarą pradėta meno vertybių „registracija“ dvaruose, okupuotą Lietuvos teritoriją tam reikalui paskirsčius į 13 apygardų. To laikmečio archyvinėje medžiagoje aprašomos rastosios vertybės, apgailestaujant, jog dalį jų paslėpė dvarų savininkai. Antai V apygardoje (Kėdainių apskr.) dvaruose aptikti keli didesni archyvinės medžiagos rinkiniai Žeimiuose, ragų baldų komplektas Apytalaukyje, Mitėniškiuose – keli aliejiniai brangūs paveikslai ir t. t.. Minėtos aptiktosios vertybės buvo sukoncentruotos mūriniame Apytalaukio dvare, tačiau buvo prastai „saugomos“, kaip ir visoje to meto Lietuvoje. Karo metais kai kurie dvarininkai vertybes atgavo, skaičiavo patirtus nuostolius, tačiau, artėjant fronto kanonadoms, pasitraukė į vakarus.

Prasidėjus antrajai sovietinei okupacijai, dvarai tam tikra ūkine prasme vėl buvo atgaivinti, įkuriant juose stambius valstybinius ir kolektyvinius ūkius, prievarta grąžinant ūkininkus ir žemės ūkio darbininkus į padėtį, iš dalies panašią į baudžiąvą, mokant jiems taip vadinamuosius darbdienius. Dvarų statiniuose buvo apgyvendinami žmonės, kuriamos bibliotekos, kino klubai, susiformavęs per amžius kraštovaizdis buvo dalkomas statant greta fermas, kertant sodus, per parkus tiesiant kelius, elektros perdavimo linijas. Tačiau socialistinės sistemos principas „visų nuosavybė“ skatino nepriežiūrą ir

neatsakingumą, kai prakiurus stogams, elementariai niekas nesugebėdavo ir nenorėdavo tvarkyti, o nugyvenę turtą bei pastatus, žmonės buvo perkeliami į kitus valdžios suteiktus namus, butus. Tad šiandienai ir turime tokią situaciją ...

Lietuvos valstybė, atgavusi Nepriklausomybę, pasekė kapitalistinės rinkos ekonomikos pavyzdžiu. Daugelis naiviai manė, kad panaikinus kolektyvinius ūkius (kolūkius), atgavus savo žemę ir prisidūrę trijų hektarų sklypus, pradės puikiai gyventi. Deja, gyvenimas parodė, kad norint turėti perspektyvų išgyventi iš žemės, būtina turėti ne tik kompetencijos, technikos, lėšų savo sodybų pagerinimui, kurių didžioji dalis statinių yra mediniai, netinka dabarties ūkininkavimui, be to, trūksta reikalingų ryšių produkcijos realizacijai ir sugebėjimų europinių projektų parengimui, jų realizavimui. Tuo pačiu laikotarpiu susiformavo stambios žemės ūkio bendrovės, ūkininkai, finansinės grupuotės, valdantys jau ne šimtus, bet tūkstančius hektarų žemės, miškų. Deja, labai maža dalis dar tik pradeda suprasti, kad reikia ne vien tik eksploatuoti žemės ūkio naudmenas ar žmones, bet ir gaivinti istorinį išlikusį kraštovaizdį – kaimų sodybas, dvarų statinius ir jų parkus, mažuosius architektūrinius paminklus tam, kad sudarytų darnią visumą su išpuoselėtais laukais, miškais. Spalio viduryje iš žiniasklaidos teko išgirsti gerą žinią, jog vyriausybė pasiryžusi skirti lėšų mūrinio Užutrakio dvaro ansambliui restauruoti – reikia tikėtis, jog dvarų, etnografinių sodybų restauracija taps vienu iš valstybės regioninės politikos prioritetų. Nuo 2007 m. iš ES struktūrinių fondų numatyta daugiau lėšų skirti ir kaimų renovacijai.

Turiu vilties, kad sukursime ir įgyvendinsime savo agrarinio krašto ekonominio, kultūrinio gyvenimo plėtos planus, remdamiesi istorija, paveldu, turimu kraštovaizdžiu bei materialiniais, žmogiškais resursais...

Jonavos rajono savivaldybės
Vietos veiklos grupės
Pirmininkas Raimundas Volbergas

Straipsnis buvo parengtas: 2005-10-20

Strategija buvo įgyvendinama 2009 – 2015 m. Jonavos rajono savivaldybės kaimo vietovėse.

Raimundas Volbergas posėdžio metu prie LEADER programos Jonavos savivaldybėje, 2011 06 16

Kas yra Leader

Leader - tai viena iš keturių ES bendrijų iniciatyvų (kitos - INTERREG, URBAN, EQUAL), kurių pagalba siekiama pristatyti ir išbandyti naujas metodikas ir koncepcijas, įgyvendinant svarbias priemones, bei integruoti jas į pagrindines ES programas.

Leader pavadinimas

Programos Leader pavadinimas yra prancūziško termino „*Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale*“ (lietuv., veiksmų, skatinančių kaimo ekonomikos plėtrą, tarpusavio ryšys) pirmųjų raidžių santrauka.

Programos tikslas

Programa Leader skirta kaimo plėtrai, skatinant vietos iniciatyvas ir įvairių kaimo plėtos dalyvių partnerystę. Programa siekiama padėti kaimo gyventojams kelti jų gyvenamosios vietovės gyvenimo kokybę bei ekonominę gerovę, įgyvendinant integruotas kaimo plėtos strategijas, parengtas vadovaujantis teritorijos vientisumo principu.

Programos uždaviniai:

- skatinti vietos iniciatyvas ir partnerystę, įtraukiant bendruomenės, verslo ir vietos valdžios atstovus;
- telkti kaimo gyventojus ir ugdyti jų gebėjimus veikti kartu;
- rengti integruotas vietos plėtos strategijas ir organizuoti jų įgyvendinimą naujais būdais ir metodais tikslingai naudojant vietos išteklius ir viešąją paramą.

Jonavos rajono integruota vietos plėtos strategija „Gyvenimo kokybės gerinimas Jonavos rajono kaimo vietovėse“.

Bendra paramos suma, įgyvendinant Jonavos rajono savivaldybės VVG teritorijos integruotą vietos plėtos strategiją, sudarė 7,74 mln. litų.

³ Red. pastaba: Valakas žemės yra lygus 21 ha žemės.

ŽEMĖS DALINIMO INSCENIZACIJA

2020-10-02

Sukako 80 metų, kai sovietų okupuotoje Lietuvoje vyko žemės dalinimo inscenizacija bežemiams ir mažžemiams valstiečiams. Viena iš nemirtingų afišų skelbė „ŽEMĖ – TIEMS, KURIE JĄ DIRBA“ (tikty skelbti ir 2020 m. Seimo rinkimuose). Šie vaizdai iš 1940 m. rugsėjo 26 d. vykusio žemės skirstymo Mitėniškių dvare, greta Šėtos, itin afišuoti 1940 m. spalio 2 d. sovietiniuose laikraščiuose „Tiesa“, „Tarybų Lietuva“, „Valstiečių laikraštis“. Propagandos buvo daug. Vienas iš straipsnių skelbė, jog „IMAM ENGĖJŲ KLASĖS TVIRTOVES. Naujais kapčiais sužymime teisingą žemės valdymą, dvarų rūmuose kuriame darbo valstiečių kultūros židinius“. Bet kumečių ir jų šeimų akys visgi buvo kupinos džiaugsmo, meilės vienas kitam. Ne kasdien galima pamatyti ūsuotus vyrus besiglėbesčiuojančius ir besibučiuojančius visų akivaizdoje, o paskui artojus slenkančių vaikų būrelį. Vis dėl to, žemės dalinimo komisiją Šėtos visuomenė įvertino atitinkamai. 2002 06 01 šviesios atminties senolė, sąjūdiētė Pakštytė-Dovydonienė padeklamavo eilėraštką:

„Buvo Šėtoj toks Faliukas

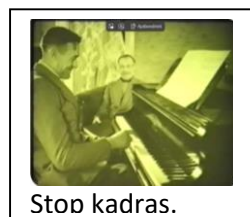
Ir Zavadskas Poviliukas,

Ir Naujokas Kazys.

Susidarė durniai trys,

Manė – Lietuvą valdys“.

Žemės skirstymo metu, Mitėniškių dvarininkas Vladislovas Montvila jau buvo suimtas 1940 08 01 sovietų valdžios (kartu su žmona Marija, uošviene Liudvika Konča, aut. pastaba), taigi lankytis Mitėniškių dvare tą pompastišką dieną niekas nesutrukdė. Kaip viename iš straipsnių buvo skelbiama, kad vyko ekskursija, buvo apžiūrėtos dvaro sodybos senienos, būsimos ligoninės patalpos. Žurnalistas, matyt, buvo tikras literatas, nes nušvietė tolesnę eigą taip: „[...o gavusieji žemę to dvaro rūmuose iš toliau atvykusiems pareigūnams ir visuomenės atstovams suruošė kuklius užkandžius. Susėdo keleiviai, darbininkai, valstiečiai, šoferiai ir čia pasidalino mintimis apie savo gyvenimo praeitį, ateities reformas, liaudies išvaduotojus, ateities darbus ir įgyvendinamas socialistines idėjas, ten, kur nuo sienų išdidžių senolių paveikslai žiūri. Jų istorijos lapą šiandien verčia valstietis Matas Kaziukaitis. Pasakoja, kad turi 2 melžiamas karves, 8,9 ha žemės, apskaičiuoja, kad dar 3 karves galės prisiauginti, po 20 bekonų kasmet parduos ir... visai nebepaiso ant sienos gražių paveikslų, sako, kad jo darbo apiplėšyti drabužiai už tuos paveikslus gražesni pasidarė.] (orig.)“.

Stoo kadras.

Beje, dvare tuo pačiu metu buvo ir filmuojama. 1940-ųjų kino kronikoje „Tarybų Lietuva“ viename iš kadru fiksuojama, kaip dvaro kumetis mėgina paskambinti vienu pirštu fortepijonu, o po to užgroja visas sovietinis orkestras.

⁴ EAA F 0402 ap.1 b. 18137, 30 v psl.

⁵ EAA F 0402 ap.1 b. 18137, 14 psl.

Laikraštis visuomenei iš Mitėniškių dvaro

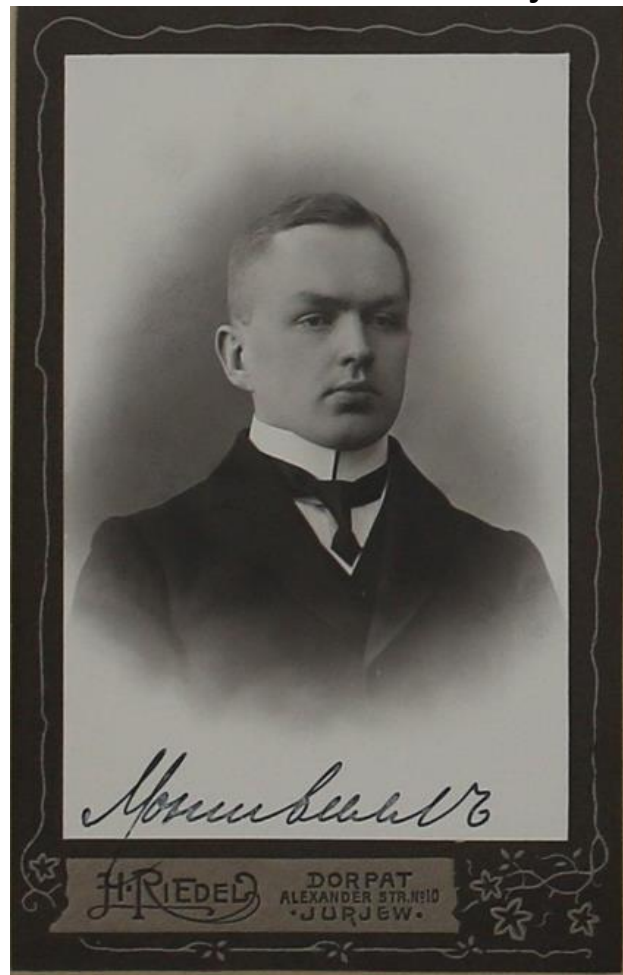
... Atėjęs karas ir vargai keitė Mitėniškių dvarą. Dvarininkas V. Montvila mirė tremtyje, o žmona Marija, visgi, išliko ir vokiečių, aprašė likusias dvaro vertybes, o karui baigiantis, pasitraukė į emigraciją. Pats dvaras virto gyvenamuoju plotu tarybinio ūkio gyventojams, klubu, biblioteka...

Vietoj pabaigos.

Kažkaip pagalvojau, prie ko čia aprašyme apie dvarą paminėti keleiviai? Gal čia įtaką buvo padariusi Salomėja Nėris, kuri viename iš savo eilėraščių, kaip liaudies poetė, Stalino saulės nėšėja rašė: „Žemė kryžkelėm žegnojas - ji keleiviams be sparnų. Pavergė dulkėtas kojas. Aš su saule ateinu“...

Parengė Raimundas Volbergas

Vladislovo Montvilos studijos

Vladislovas Montvila. Tartu, 1910-ieji metai⁴

Tartu universiteto (Estija) archyve saugoma Imperatoriškojo Jurjevo (dab. Tartu) universiteto Vladislovo Montvilos byla (EAA F 0402 ap.1 b. 18137). Ji pradėta 1907 m. rugsėjo 15 d.

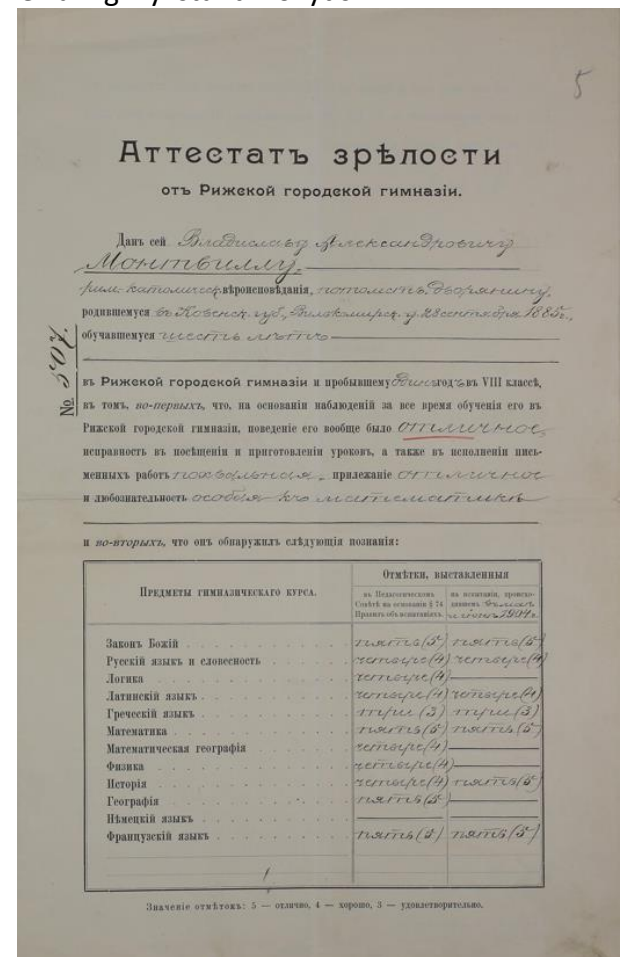
V. Montvilos studento pažymėjimas, 1907 m.⁵

Remiantis bylos turiniu bylą sudaro: gimimo ir krikšto metrika, atestatas, kilmės liudijimas, karinės prievolės atlikimo liudijimas, ir fotografija. Tačiau elektroniskai „atvėrus“ bylą įrašas byloje pažymi, kad 1889 m. balandžio 5 d. Nr. 1801 gimimo – krikšto liudijimas buvo grąžintas Vladislovui Montvilai 1908 m. spalio 7

⁶ Neringa Češkevičiūtė. Kas protėvių herbe: gulbė ar vista? Straipsnis, 2011 09 05, Bernardinai.lt

Mitėniškių aidai“, 2025 metų rugsėjis, Nr. 9

d. bei liudijimas apie kilmę ir karinės prievolės dokumentai buvo išduoti 1910 m. gegužės 22 d., kuriuos gaudamas abejais atvejais pasirašė pats Vladislovas Montvila. Byloje išlikę Vladislovo Montvilos, Berlyno universiteto studento prašymas, 1907 m. rugpjūčio 25 d. rašytas Jurjevo Jurjevo universiteto rektoriui. Šiuo prašymu V. Montvila prašė Jurjevo universiteto rektoriaus dėl galimybės pereiti iš Berlyno į Jurjevo universitetą. Berlyno universitete Teisės fakultete jis klausė keturis semestrus. V. Montvila pageidavo tęsti studijas Jurjevo universitete, taip pat Teisės fakultete. Dėl Motinos ligos ir mirties (1907 08 14 Berlyne, 49 metų – LVIA, f. 669, ap. 10, b. 158, 139 v psl.) jis negalėjo išvykti anksčiau iš Berlyno. Pabaisko Romos katalikų bažnyčios pakrikštytųjų knygos išrašo kopijoje rašoma „Nr. 29 1886 m. vasario 23 d. Pabaisko Romos katalikų bažnyčioje kun. Tvorianovskis pakrikštijo Vladislovo vardu teisėtųjų sutuoktinių bajorų Aleksandro ir Vandos iš Brochockų Montvilų vaikėlį, gimusį 1885 m. rugsėjo 28 d. Antakalnyje, Pabaisko parapijoje. Krikšto tėvais buvo Mauricijus Protasevičius su savo sutuoktine Kazimiera. Vidaus reikalų ministerijos Kauno bajorų deputatų susirinkimo Ukmergės apskrities stalo pažymoje, išduotoje 1903 m. kovo 13 d. Nr. 394 Kauno mieste Kauno gubernijos dvarininkui Vladislovui Montvilai, jo tėvui Aleksandrui Montvilai, Stanislovo Motiejaus sūnui prašant Vladislovas Montvila 1889 m. lapkričio 6 d. buvo priskirtas bajorams ir įrašytas į giminės knygos šeštąją dalį. Jo bajorystė buvo patvirtinta Heraldijos departamento vadovaujančiojo senato 1890 m. balandžio 9 d. Nr. 1711. Tuo laiku bajorystės patvirtinimo dokumentai buvo reikalingi vykstant mokytis⁶.

Rygos miesto gimnazijos baigimo atestatas, 1904-06-06⁷

1904 m. V. Montvila baigė Rygos miesto gimnaziją sėkmingai išlaikęs egzaminus. Čia jis

⁷ EAA F 0402 ap.1, b. 18137, 5 psl.

mokėsi šešis metus ir vienus metus VIII klasėje. Jo elgesys buvo pavyzdingas, pamokų lankymas, pasiruošimas pamokoms bei rašto darbų atlikimas pagirtinas, puikus darbštumas, išskirtinas žingeidumas matematikai.

Pagal V. Montvilos karinės prievolės pažymos kopijoje esančią informaciją sužinome, kad V. Montvila atvyko karinei prievolei 1906 m. ir pagal burtų traukimą privalo atvykti į nuolatinę kariuomenę tarnauti. Bet pagal statuto 51 straipsnio 4 punktą⁸ karinė tarnyba buvo atidėta iki 1912 m.

V. Montvilos imatrikuliacijos raštas, 1907 m.⁹

1907 m. rugsėjo 15 d. Vladislovas Montvila buvo įmatrikuluotas į Jurjevo Imperatoriškojo universiteto Teisės fakultetą. Išlaikęs pusės kurso egzaminus:

Teisės enciklopedija – 4 val. 1907 m. II, labai patenkinamai, užskaityta, išklaušė Berlyno universitete

Rusų teisės istorija – 1907 II 16. labai patenkinamai;

Romos teisės istorija - 6 val. 1910 I, labai patenkinamai, užskaityta, išklaušė Berlyno universitete;

Politinė ekonomija – 7 val. 1908, labai patenkinamai, užskaityta, išklaušė Berlyno universitete;

Rusų valstybinė teisė – 1909 I, labai patenkinamai;

Teisės filosofijos istorija 1909 I, labai patenkinamai;

Statistika – 09 II, patenkinamai;

Finansinė teisė – 4 val. 1908 spalio 20, labai patenkinamai;

Policijos teisė - 1909 I, labai patenkinamai;

Bažnytinė teisė – 4 val. 1908 I, patenkinamai;

Romos teisės dogma - 16 val. 1909 I- patenkinamai, užskaityta, išklaušė Berlyno universitete;

Baudžiamoji teisė – 4 val. 1909 II, labai patenkinamai.

1907 m. rugsėjo 18 d. fakulteto nutarimu Nr. 178 užskaityti keturi semestrai Berlyno universitete. Užskaityti du semestrai Berlyno ir vieno pusmečio Varšuvos universitete (Imperatoriškajame 1904/1905 Teisės fakultete), V. Montvila įrašytas į Jurjevo universiteto ketvirtą semestrą. 1907 m. II pusmetis, II kursas už penkias paskaitas turėjo įnešti 24 rublių honorarą. 1908 m. I pusmetis 3 kursas - 24 rublių honoraras, 1908 m. II pusmetis - 24 rublių honoraras, 1909 m. I pusmetis VII semestras - 26 rublių honoraras. Išlaikė šiuos egzaminus:

Baudžiamasis procesas - labai patenkinamai;

Civilinė teisė - labai patenkinamai;

Civilinis procesas - labai patenkinamai;

Tarptautinė teisė - labai patenkinamai;

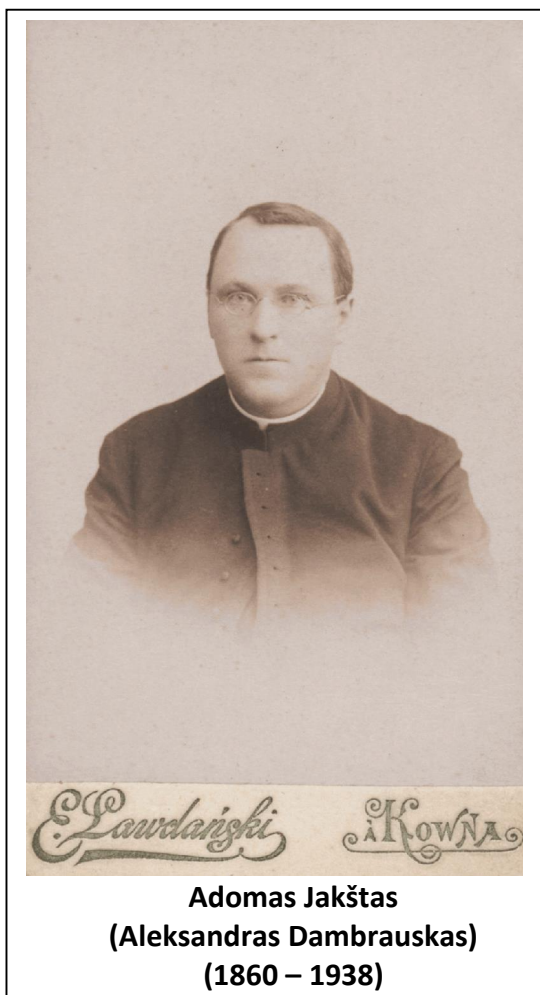
Prekybos teisė - labai patenkinamai;

1910 m. gegužės 29 d., išlaikęs pavasario sesijos egzaminus, gavo antro laipsnio diplomą.

Parengė Dr. Judita Puišio

Kunigas, matematikas ir visuomenės veikėjas...

Adomas Jakštas-Dambrauskas iš Kuronių

Adomas Jakštas, Adomas Jakštas-Dambrauskas o gal Aleksandras Dambrauskas? Dažniausiai mes pamatę šio XX a. įžymybės nuotrauką, įvardijame, kad tai prelatas kun. Adomas Jakštas, kartais Adomas Jakštas-Dambrauskas. O kaip jis save vadino?

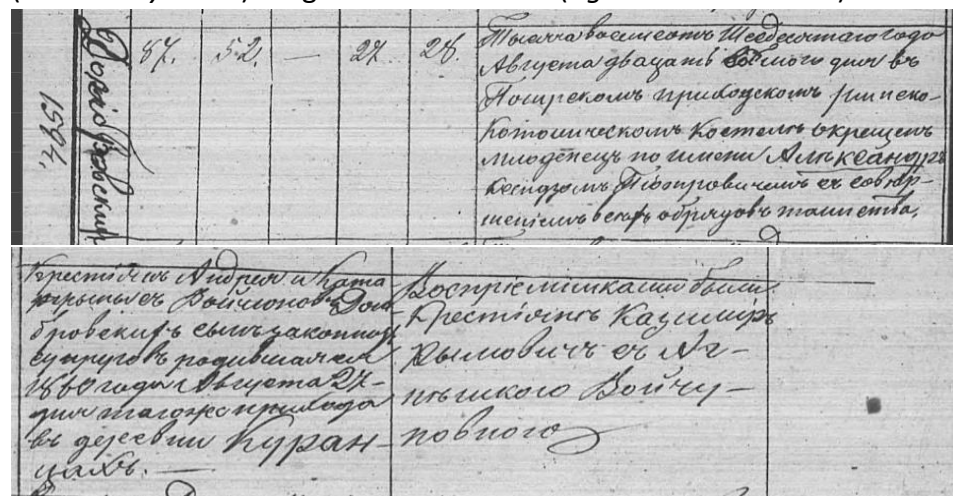
Patys pasižiūrėkite: Adomas Jakštas (Aleksandras Dambrauskas), LMAVB RS, F12-1432¹⁰.

Religinės tematikos darbus pasirašinėdavo A. Dambrausko pavarde arba A. Dambrauskas-Jakštas, pasaulietinius - A. Jakšto slapyvardžiu, publicistiką yra pasirašinęs ir kaip Druskus, Kuronietis¹¹.

Interneto platybėse, ieškodami jo gimimo datos, surasite net kelias datas: 1860 m. rugpjūčio 25 d.¹², 1860 m.

rugpjūčio 27 d.¹³. 1860 m. rugsėjo 8 d.¹⁴ ir net 1860 m. gruodžio 8 d.¹⁵.

Ukmergės dekanato bažnyčių gimimo metrių knygoje yra įrašas rusų kalba, kuris skelbia, kad Aleksandras Dambrauskas (Aleksandr Dombrovski) gimė 1860 m. rugpjūčio 27 d. kaime, tuo metu vadintu „Kurancai“, o dabar Kuronimis, nutolusiame 8 kilometrus nuo Šėtos, netoli Obels santakos su Rudekšna ir Arvystu. Jis gimė parapijiečių, valstiečių Andriejaus ir Kotrynos iš Vaičiūnų Dambrauskų (*Dombrovskių*) šeimoje. Jį pakrikštijo Pagirių Švč. Mergelės Marijos Aplankymo Pagirių Švč. Mergelės Marijos Aplankymo, garsėjusios Švč. Mergelės Marijos Maloningosios stebuklinguoju paveikslu, bažnyčioje 1860 m. rugpjūčio 28 d. kun. Petravičius (*Piotrovič*). Krikštatėviais buvo valstietis Kazimieras Rymavičius (*Kazimir Rymovič*) ir Agnieška Vaičiūnaitė (*Agneška Vaičunovna*).

Aleksandro Dambrausko krikšto metrika¹⁶

Taigi, Aleksandras Dambrauskas gimė 1860 m. rugpjūčio 27 d. pagal Julijaus kalendorių, šeštadienį ir buvo pakrikštytas sekmadienį, rugpjūčio 28 d. Pagal Grigaliaus kalendorių - tai bus 1860 m. rugsėjo 8 ir 9 d.¹⁷. Kuo išskirtinė rugsėjo 8 d.? Pagal Grigaliaus kalendorių Švč. Mergelės Marijos

⁸ Устав о Всеобщей Воинской Повинности, 1879.

⁹ EAA F 0402 ap.1 b. 18137, 15 psl

¹⁰ <https://parodos.mab.lt/2018-03/matematika/10-lmavb-rs-f12-1432-1r/>

¹¹ Vandas Stonienė, Lietuvių visuomenės ir spaudos veikėjas Adomas Jakštas-Dambrauskas (1860-1938). Knygotyra 1997 24(31) 44-54 psl.

¹² J. Tumas, Prelatas Aleksandras Dambrauskas. Dambrauskas-Jakštas A. Užgesę žiburiai. Kaunas, 1930. VI psl.

¹³ <https://literaturairmenas.lt/atmintis/vida-girininkiene-senis-is-pagirio-adomas-jakstas>

¹⁴ <https://www.vle.lt/straipsnis/adomas-jakstas/>

¹⁵ <https://www.kedainiai.lt/kedainiu-krastas/kalbini-ir-literaturiniai-kedainiai/aleksandras-dambrauskas-slap-adomas-jakstas/1598>

¹⁶ Ukmergės dekanato bažnyčių gimimo metrių aktų knyga, LVIA F. 669 ap 1 b 1320, 254v-255 psl.

¹⁷ https://c14.arch.ox.ac.uk/oxcalhelp/hlp_analysis_calend.html#gregorianN

Gimimas (Šilinė), 1430 m. rugsėjo 8 d. buvo numatyta Vytauto Didžiojo karūnacija. Kaip rašė Dr. Juozas Tumas Lietuvos Katalikų Mokslų Akademijos narys¹⁸, kadangi Kuronyse gyveno ir daugiau Dambrauskų, kun. Aleksandro Dambrausko šeimyną vietiniai žmonės vadino Jakštais, manomai nuo Jakščipio (Jakštupio), ties kuriuo turėjo būti pirmą kartą Dambrauskų sodyba. Jakštai-Dambrauskai buvo karališkiai - karaliaus valstiečiai (gosudarstviennyje krestjanie), valdė 20 ha: „*Viso Kuronyse buvo 21 kiemas tikrų lietuvių. Bendroji kaimo kalba, kaip ir visų pagiriečių, buvo lietuviška; Dambrausko tėvas kitaip nemokėjo; Rožančių kas šventadienis giedodavo lietuviškai, tame giedojime gavo dalyvauti ir patsai Aleksandras*“. Švenčiant prel. kun. Aleksandro Dambrausko 70-erių metų jubiliejų, Kuronių kaimas jau buvo išėjęs į vienkiemius. Prel. Aleksandro brolis Pranciškus, iš antrosios tėvo santuokos, pasirinko galūlaukes, už pusantro kilometro nuo buvusios sodybos, ir gavo 45 ha. Pranciškus Dambrauskas nusikėlė ir trobas. Iš didžiulės senosios gryčios su seklyčia pasistatė gražų naują, kaip Vaižgantas rašo „gyvenimą“. Prel. A. Dambrausko gimtinės nebuvo jau 1930 m. likę nei žymės, tik išlikusi nuotrauka. Prel. kun. A. Dambrauskas turėjo ir tikrą brolių Antaną, kuris užkuriomis išėjo į smulkių bajorų kaimą Žižmuis. Aleksandro Mama buvo kilusi iš mažžemių Maišymų kaimelio. Mamai, kai Aleksandrai tebuvo 10 metų, jis augo pas Vaičiūnus. Jį augino senelė, tetos ir dėdė advokatas Petras Vaičiūnas, kuris vedęs tapo Wojczyn-Wojciechowski. Dėdė Petras suteikė Aleksandrai pradžios mokslus, o vėliau Aleksandro išsilavinimu rūpinosi tėvelio brolis Kriukų klebonas kunigas Stanislovas Dambrauskas. Jis pasiėmė Aleksandrą pas save ir leido į Šiaulių gimnaziją. 1880 m. birželio 16 d. gavęs atestatą, po 8-erių mokslo metų, Aleksandras įstojo į Sankt Peterburgo universiteto Matematikos - gamtos fakultetą, bet 1881 m. pavasarį jis atsiėmė dokumentus ir 1881 m. birželio 24 d. įstojo į Žemaičių kunigų seminariją. 1884 liepos 6 d. Žemaičių vyskupija, po trijų metų studijų, savo lėšomis išsiuntė Aleksandrą Dambrauską studijuoti į Sankt Peterburgo dvasinę akademiją, kurią jis sėkmingai baigė Teologijos magistro laipsniu. Taip prasidėjo kunigo Aleksandro Dambrausko kunigystės kelias. Kas privertė pakeisti Aleksandrą Dambrauską pakeisti gyvenimo kelią? Ištrauka iš Juozo Keliuočio straipsnio „*Pasikalbėjimo su prel. prof. A. Dambrausku – Jakštu*“ leis ne tik sužinoti, kas lėmė, kad prof. kun. Adomas Jakštas - Dambrauskas nutarė būti ne tik matematiku, bet ir kunigu, ir suprasti, kad mokslas ir religija nėra prieštaros.¹⁹

„*Kada ir kaip pasireiškė Jūsų pašaukimas kaip matematiko?*

— Pradžioje matematika buvo man sunki. Bet Šiaulių gimnazijoje mes turėjome piktą matematikos mokytoją, kurs nežinančius plūsdavo „gražiausiais“ rusiškais keiksmiais — „dubina“, „osiol“, „čurban“, o žydus — „porosionok“. Norėdamas išvengti šių pravardžiavimų, atsidėjęs pradėjau matematikos mokytis. Ji man gerai sekėsi. Po to buvau vienas pirmųjų matematikos mokinių. Savo draugams padėdavau spręsti matematikos uždavinius. Matematika man ypač patiko tuo atžvilgiu, kad ji operuoja nesikeičiančiomis, amžinomomis tiesomis. O jei žmogaus siela minta amžinomomis tiesomis, tai ji pati turi būti amžina. Tokiu būdu matematika man buvo ir apologetinis argumentas. Pastebėjau analogiją tarp matematikos ir religijos tiesų, nes ir matematikoje, ir religijoje jos amžinos. Tik matematikos tiesos yra visos racionaliai įrodomos, o religines tiesas reikia tikėti. Matematika man taip patiko, kad baigęs gimnaziją įstojau į Fizikos-matematikos fakultetą Petrapilio universitete.

Bet vis dėlto Jūs metėte tą fakultetą ir įstojote į kunigų seminariją?

— Religiniais klausimais domėjaus ir matematiką studijuodamas. Mesti matematikos studijas privertė ir aplinkybės. Buvo ir profesorių labai menkų. Universitete kilo riaušės. 1881 m. buvo universitete didelės iškilmės, kurių metu vienas studentų viešai jose dalyvavusiam švietimo

ministeriui Saburovui davė antausį. Tai buvo studentų kerštas už universiteto statuto pakeitimą jų nenaudai. Po to universitetas buvo uždarytas. Be to, greit prasidėjo dar didesnė suirutė. Buvo užmuštas caras Aleksandras III. Tokiomis aplinkybėmis studijuoti nebuvo galima. Neturėdamas ką veikti, grįžau namo. O rudenį įstojau į kunigų seminariją. Čia atsidėjęs studijavau religinius mokslus. Ypač man patiko dogmatinė teologija, kur tiesos įrodomos matematiniais metodais.

— *Ir teologu pasidaręs nepamiršot matematikos?*

— Matematika domėjaus ir toliau. Kai tik susidarydavo palankios tam aplinkybės, tai tuoj ir grįždavau prie matematinių studijų. Suformulavau naujas trigonometrijos sistemas. Susirašinėjau su įžymiais matematikais. Pietaris irgi man padėjo įsigilinti į matematikos srities problemas. Jis padovanojo savo turėtus veikalus iš matematikos srities.“

Prel. kun. Aleksandro Dambrausko gimtieji namai²⁰

Matematikas, bibliotekininkas, filosofas, poetas, rašytojas, literatūralogas, visuomenės veikėjas, Kauno kalėjimo kapelionas, kariuomenės kunigas, Panevėžio realinės gimnazijos kapelionas, Žemaičių vyskupo Mečislovo Paliulionio sekretorius, Šv. Kazimiero draugijos pirmininkas, Lietuvių krikščionių demokratų sąjungos programos rengėjas, Lietuvos universiteto profesorius, garbės profesorius ir garbės daktaras, Lietuvos katalikų mokslų akademijos vienas iš steigėjų, pirmininkas ir akademikas, tremtinys, kapitulos prelatas, Žemaičių vyskupijos vienuolynų vizitatorius, kunigas. Ir visa tai vienam žmogui apibūdinti!

Kaip rašė ilgametis kun. A. Jakšto-Dambrausko bičiulis kun. Mykolas Vaitkus: „*Daugelis, kas arčiau nepažinojo prel. Dambrausko, jo geros širdies, jo kuklumo, bijodavo jo: mat jis dažnai pasikarščiuodavo, supykdamo, pašaukdavo*“²¹. Minint A. Jakšto 70 metų jubiliejų, Vaižgantas rašė: „*Niekados nepaliko ir geru už gera neatsimokėjęs, kaip už bloga neatsikirtęs. Savo teises gynė viešai, o privilegijų iš niekur nelaukė. Savo talentu, giliu savo mokslu, savo padėtimi kun. Dambrauskas niekad nepirkliavo, niekad nesidairė pasiilgdamas ar rankas nuleisdamas: o kas gi man atlygins už visas mano dedamas pastangas?*“²²

Prelatui mirus 1938 m. vasario 19 d, jo žemiškieji palaikai buvo išlydėti į Kauno arkikatedrą 1938 m. vasario 22 dieną, tai buvo labai šalta popietė. Nors žmonių buvo žymiai mažiau nei per Maironio ar Vaižganto laidotuves, tačiau „*plačios arkikatedros durys buvo ligi galo atlapos. Kad žmonės nesistumdytų ir vienas kito nesumindžiotų norėdami atsiveikinti su prelatu*“²³. Prelatas buvo palaidotas prie Kauno arkikatedros šventoriaus bazilikos sienos. Kaip buvo prašęs, kairėje pusėje, šešėlio dengiamoje šventovės pusėje. Jo baltajame antkapyje įrašyti jo paties žodžiai:

„*Mes ne savo ugnimi žėruojam / Ir ne sau šviesą aplink save liejam.*“

¹⁸ Redagavo Dr. J. Tumas. Prelatas Aleksandras Dambrauskas-Jakštas A. Užgesę žiburiai. I Nr., Biografijų ir nekrologų rinkinys, Kaunas, 1930. VI psl.

¹⁹ J. Keliuotis, Pasikalbėjimas su prel. prof. A. Dambrausku – A. Jakštu / Jakštas, Adomas. Raštai. T. 3: Estetika. – Vilnius: Mintis, 1997, p. 360-371

²⁰ J. Tumas, Prelatas Aleksandras Dambrauskas. Dambrauskas-Jakštas A. Užgesę žiburiai. Kaunas, 1930. VII psl.

²¹ Vaitkus, Mykolas. Trisdešimt metų su A. Jakštu. In: Jakštas, Adomas. Raštai. T. 3: Estetika. – Vilnius: Mintis, 1997, p. 371–380

²² J. Tumas, Prelatas Aleksandras Dambrauskas. Dambrauskas-Jakštas A. Užgesę žiburiai. Kaunas, 1930. XII psl.

<https://archive.org/details/dambrauskas.-uzgesez-ziburiai-1930>

²³ <https://www.aidas.lt/istorija/article/18799-03-29-adomas-jakstas-kunigas-filosofas-mokslininkas>

PRAKALBA,

Prakalba.

Savo netrumpam gyvenime kūrėu progos palydėti į kapus ne vieną mūsų neštoną, mūsų rašytoją, moralistiną ir štai jau Bažnyčios ar visuomenės veikėją. Kaip publicistas, aš minėjau spaudoje ir nuveiktus darbus, išleistus veikalus, įsigytus nuopelnus. Tie paminėjimai buvo nelygūs: vieni ilgoki, kiti trumpučiai – nekrologų formoj.

Surinkęs juos krūvon, leidžiu nūn šioje knygoje. Ji turės dar daly: pirmojn bus idėti paminėtinieji dabariai, antrojon – kitataučiai. Abi tiedvi dali suskirsčiau toliau trimis skyriais: pirmojn sudėjau rašytojus, antrojin – mokslininkus, trečiąjin – Bažnyčios bei visuomenės veikėjus.

Čia buvo ir keblumų: mat, kai kurie tų vyrų yra buvę drauge ir rašytojai ir mokslininkai, pav. vysk. Baranauskas, kiti vėl buvo rašytojai ir visuomenės veikėjai, pav. vysk. Valančius. Skirdamas pav tam ar kitam skyriui, aš žiūrėjau ne tiek jų gyvenimo, kiek savo paminėjimų formos. Taigi apibūdinamas vysk. Baranauską, kaip matematiką, kūrėu idėti jį antrojin skyriun, o vysk. Valančių – trečiąjin, nes mano straipsny jis charakterizuojamas labiau kaip Bažnyčios veikėjas, o jo raštų darbai ten vos trumpai tepalieti.

Gerb. skaitytojai šiuose mano paminėjimuose ras nušviestą ne vieną svarbų mūsų netolimos praeities įvykį, ne vieną įdomią aplinkybę bei smulkmeną. Tatai džiuginu save viltimi, kad šis mano veikalas nebus be naudos mūsų kultūros istorijai ir mūsų maža tepažįstančiam žmones jaunimui

Pagalios laikau savo pareiga tarti čia nuoširdžiausį ačiū tiek L. K. Morko Akademijai už dailų šios knygos išleidimą, tiek ir nenuilstamam mūsų spaudos Darbininkui aukštai gerb. kan. J. Tumui už rūpestingą jos redagavimą

Kaunas
12. XI. 29

A. Jakštas

Prel. kun. A. Jakšto-Dambrausko prakalba²⁴

Savo netrumpam gyvenime turėjau progos palydėti į kapus ne vieną mūsų rašytoją, mokslininką ir taip jau Bažnyčios ar visuomenės veikėją. Kaip publicistas, aš minėjau spaudoje jų nuveiktus darbus, išleistus veikalus, įsigytus nuopelnus. Tie paminėjimai buvo nelygūs: vieni ilgoki, kiti trumpučiai – nekrologų formoj.

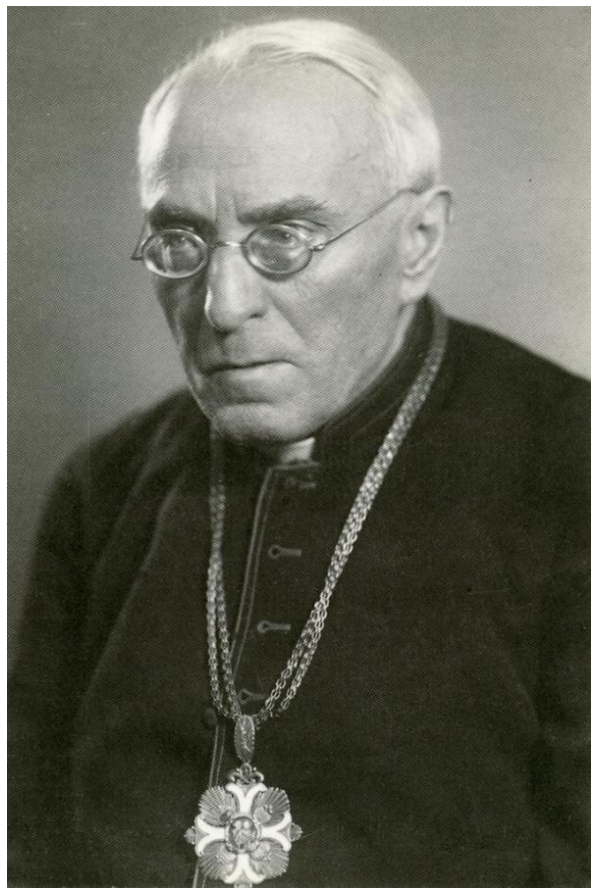
Surinkęs juos krūvon, leidžiu nūn šioje knygoje. Ji turės dar daly: pirmojn bus idėti paminėtinieji lietuviai, antrojon - kitataučiai. Abi tiedvi dali suskirsčiau toliau trimis skyriais: pirmojn sudėjau rašytojus, antrojin – mokslininkus, trečiąjin – Bažnyčios bei visuomenės veikėjus.

Čia buvo ir keblumų: mat, kai kurie tų vyrų yra buvę drauge ir rašytojai ir mokslininkai, pav. vysk. Baranauskas, kiti vėl buvo rašytojai ir visuomenės veikėjai, pav. vysk. Valančius. Skirdamas pav tam ar kitam skyriui, aš žiūrėjau ne tiek jų gyvenimo, kiek savo paminėjimų formos. Taigi apibūdinamas vysk. Baranauską, kaip matematiką, turėjau idėti jį antrąjin skyriun, o vysk. Valančių trečiąjin, nes mano straipsny jis charakterizuojams labiau kaip Bažnyčios veikėjas, o jo raštų darbai ten vos trumpai tepalieti.

Gerb. skaitytojai šiuose mano paminėjimuose ras nušviestą ne vieną svarbų mūsų netolimos praeities įvykį, ne vieną įdomią aplinkybę bei smulkmeną. Tatai džiuginu save viltimi, kad šis mano veikalas nebus be naudos mūsų kultūros istorijai ir mūsų maža tepažįstančiam žmones jaunimui

Pagalios laikau savo pareiga tarti čia nuoširdžiausį ačiū tiek L. K. Morko Akademijai už dailų šios knygos išleidimą, tiek ir nenuilstamam mūsų spaudos Darbininkui aukštai gerb. kan. J. Tumui už rūpestingą jos redagavimą

Kaunas
12.XI.29
A. Jakštas

Prel. A. Dambrauskas-A. Jakštas, antrasis (1926 – 1938) LKMA pirmininkas. Kard. V. Sladkevičiaus memorialinio muziejaus nuotrauka

Plačiau susipažinti su prelatu kun. Aleksandro Dambrausko, amžininkų vadintu asketu, tautininku, satyriku ir apologetu,²⁵ rašytiniu palikimu galima Lietuvos krikščioniškojo paveldo puslapyje²⁶.

Kanauninkas J. Tumas – Vaižgantas, Maironio muziejus.

Lietuvių katalikų mokslo akademijos valdyba, 1933. Sėdi iš kairės: B.Čėsnyš, A. Jakštas-Dambrauskas, J. Eretas, stovi: J. Skrupskis, B. Mikalauskas, A. Gylys²⁷

https://maps.mapywig.org/m/Russian_and_Soviet_maps/series/210K_K_Vilenskoj_Gub/TOP_KARTA_V_ILENSKOJ_GUB_210K_1836_V_LoC-G7053_V5_s210R8_vault_incompetete.jpg

Carinis žemėlapis, 1836. Kuronys (rusų k. „Кураны“).

²⁴ A. Dambrauskas-Jakštas. Užgesę žiburiai. Kaunas, 1930. III psl.
²⁵ P. Venckus, A. Jakštas – apologetas, Draugija. 1938, nr. 5-6, p. 145–147, <https://www.epaveldas.lt/preview?id=C10000014305-1938-Nr.5-6>

²⁶ <https://paveldas.katalikai.lt/lituania-christiana/modernioji-lietuva/adomas-jakstas>
²⁷ <https://maironiomuziejus.lt/post-t-exhibitions/adomas-jakstas-1860-1938-virtuali-paroda/#&gid=18&pid=2>

Jaunikaičio klausimas.

**O mano mergužė tu brangi !
Rengiaus tavęs klausiti nesykj :
Nors lupos tart žodj privengia,
Prabilsiu kaip moku, klausykj.**

**Draugijoj dažniausiai aš tyliu,
Bet pigiai galėjai įspėti,
Jog tik tave vieną temyliu,
Kaip jaunas tegali mylėti.**

**Man nēr be tavęs čia ramybės,
Niekai – didi turtai ir šlovė;
Nemeilios pasaulio linksmybės,
Nes tu visa mano gerovė!**

**Sakyk gi žodelj nevangų:
Ar nori man vargti padėti ?
Draug eiti su meile j dangų,
Draug melsties, kovoti, kentėti ?**

**Aš nežadu perlų, karolių,
Nei rubų šilkinių puikiausių,
Bet busiu draugu ir broliu
Ir tėvu ir tarnu tikriausiu.**

**Prieš Dievą, prieš šventą altorių
Prisieksiu tau meilę aš gryną,
Tave visiems matant aš noriu
Į savo įvesti šeimyną...**

**Ko tyli ? Tark žodj be baimės,
Tepakerta jis abejonę :
Ko laukt tarius : skausmo ar laimės ?
Gert tulžj, ar saldžią svajonę ?**

A. Jakšto eilėraštis ant laiškinio popieriaus lapo (Maironio lietuvių literatūros muziejus) <https://maironiomuziejus.lt/post-t-exhibitions/adomas-jakstas-1860-1938-virtuali-paroda/#&gid=18&pid=15>

Dr. Judita Puišo

LIETUVOS POLICIJOS AKADEMIJA. NUO MILICIJOS IKI POLICIJOS.

Pradžią pradžia

Pirmieji skiriamieji ženklai – kokardos ant kepurių ir sagos su nepriklausomos Lietuvos simbolika – visuomenei pristatyta 1990 m. balandžio 24 d. Birželį vietoj penkiakampių žvaigždžių ir sovietinių kokardų prie uniformų buvo pasiūtos sagos ir kokardos su Vyčiais²⁸, sakė Ramutis Oleka (buvęs Lietuvos Kelių policijos valdybos viršininkas). Taip vizualiai prasidėjo Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos (LTSR) milicijos virsmas į Lietuvos Respublikos policiją.

Laiko patikrinta pirmojo pavyzdžio LR policijos kokarda ir asmeninė saga nuo uniformos, 1991.

Lietuvos Policijos Akademijos studento pilotė, 1991.

Pirmasis bandymas sukurti nacionalinę policijos rengimo sistemą buvo 1990 m. balandžio 28 d. Vyriausybės nutarimu²⁹ buvusių milicijos mokyklų bazėje įsteigti žinybinę Vilniaus milicijos (policijos) akademiją³⁰. Pagal šį nutarimą nuo 1990 rugsėjo 1 d. Minsko aukštosios milicijos mokyklos Vilniaus fakulteto, Kauno specialiosios vidurinės milicijos mokyklos, Vilniaus specialiosios vidurinės J. Bartašiūno mokyklos ir Vidaus reikalų ministerijos mokymo centro pagrindu turėjo būti sukurta Lietuvos Policijos Akademija³¹.

Pirmieji 1990-ųjų akademikai. Centre su paslaptina šypsena žviturus vyrukas - Dainius Bacevičius (g. 1972) iš Kauno - vis dar boksuoja, slidinėja ir visad formoj.

Susidarė kuriozinė situacija: akademija buvo sukurta anksčiau nei buvo priimtas Lietuvos Policijos įstatymas (1990 XII 11) ir, žinoma, kad nuo 1990 m. kovo 11 d. iki pat 1991 m. antrosios pusės Kauno ir Vilniaus spec. milicijos ir VRM mokyklos buvo pavaldžios SSRS, mokymo

Laikraštis visuomenei iš Mitėniškių dvaro

centras Valakampių gatvėje buvo užgrobtas sovietinio OMON. Buvo planuota, kad viena žinybinė mokymo įstaiga koordinuotų visų pakopų policijos pareigūnų rengimą, o jai vadovautų Vidaus reikalų ministerija (VRM). Tai buvo utopija, nes vyko žūtbūtinė kova tarp sovietinių kadru su nuosaikiau mąstančiais ir naujaisiais sistemos kadrais. LR Aukščiausioji Taryba 1991 m. gegužės 14 d. priėmė nutarimą pakeisti Lietuvos Policijos Akademijos statutą, dėl kurio mokymo įstaiga tapo nepriklausoma nuo pagrindinio užsakovo – Vidaus reikalų ministerijos. Reikėtų pažymėti ir tai, kad Vidaus reikalų ministerija vis dar priklausė TSRS vidaus reikalų sistemai. Pasak Petro Liuberto, buvusio LR VRM Policijos departamento generalinio komisaro (1991-02-28 – 1994-11):³² „Juridiškai veikdami kaip policija, realiai buvome milicija: finansavimą, materialinį techninį tiekimą gaudavome iš Maskvos, tad bambažyslė nebuvo nutrūkusi. Nepriklausomybė atkurta 1990 metų kovo 11-ąją, mes – prisiekę tarnauti atsikūrusiai valstybei, o finansavimas iki pat 1991-ųjų kovo buvo iš Maskvos“. Pavyzdžiui, pirmasis išpuolis prieš LR pasieniečių postą Eišiškėse įvyko 1990 gruodžio 17 d., kai Šalčininkų r. milicininkai, vadovaujami I. Jankovskio, pareikalavo, kad pasieniečiai paliktų „lenkų autonominės respublikos“ teritoriją, o šiems nepaklusus sudaužė vagonėlį, iki sąmonės netekimo primušė pamainos viršininką Petrą Pumputį, nuvežė jį į Šalčininkų ligoninę, kur gydytojai nustatė, kad pasienietis „girtas“ ir uždarė į areštinę. Tik iš Vilniaus atvykus A. Butkevičiui (Krašto apsaugos departamento generalinis direktorius), V. Česnulevičiui ir pareikalavus pasienietį dar kartą patikrinti, gydytojai pripažino, kad pasienietis visiškai blaivus, o girtumas nustatytas pareikalavus I. Jankovskiui. P. Pumputis buvo paleistas, jam buvo nustatytas kraujo išsiliejimas į smegenis³³.

Pralaimėjus reakcingam Ruggpjūčio puči Maskvoje, Lietuvoje lankęsis TSRS vidaus reikalų ministras N. Demidovas, kursavo tarp OMON bazės, kariškių Šiaurės miestelio ir LR Vyriausybės rūmų. Viskas, akivaizdu, vyko ne pagal planą. 1991 m. rugsėjo mėn. Lietuvos VRM įsisteigė sau pavaldžias Kauno ir Vilniaus teisės mokyklas, greta bazinio rengimo vykdydžiusias ir perkvalifikavimo kursus pareigūnams, neturintiems specialaus išsilavinimo. Tuo tarpu naujoji Lietuvos Policijos Akademija vykdė visų 3 pakopų mokymus. Atitinkamai 1991 – 1992 m. policijos pareigybių padaugėjo nuo 7416 iki 14 155, susikūrė nauji policijos padaliniai, restruktūrizuota vyriausioji kriminalinės policijos valdyba į 5 savarankiškas įstaigas, įsikūrė (1994 06 28) naujas Pasienio policijos departamentas prie VRM. 1991 m. policijoje dirbo 69 % eilinių ir 23 % valdininkų, o 1998 m. policininkų ir valdininkų santykis tapo lygus – po 40 %. 1992 m. VRM įsteigė dar ir Klaipėdos policijos mokyklą.

Mitėniškių aidai“, 2025 metų rugsėjis, Nr. 9

1990 m. rugsėjo 1 d. buvusioje SSSR Minsko aukštosios milicijos mokyklos Vilniaus fakulteto (Ateities g. 20) ir VRM Mokymo (Valakampių g. 5) bazėje pradėjo veikti Lietuvos Policijos Akademija, kurioje į I-ojo kurso dieninį skyrių buvo priimti mokyti 512, o neakivaizdžiai – 95 jaunikliai (akademijos metraščio duomenys).

Prie Lietuvos Policijos Akademijos: iš kairės doc. J. Pečkaitis, doc. E. Palskys, VRM ministras M. Misiukonis ir doc. A. Pumputis, 1990.

Viršininkas doc. Alvydas Pumputis prie Lietuvos Policijos Akademijos Baltupiuose, Vilniuje, 1990. Baltai – juodos nuotraukos Jono Juknevičiaus

Pirmuoju akademijos viršininku tapo teisės mokslų kandidatas, docentas Alvydas Pumputis (iki tol dirbęs SSSR VRM Minsko aukštosios milicijos mokyklos Vilniaus fakulteto viršininko pavaduotoju), viršininko pavaduotojais – teisės mokslų kandidatai, docentai Justinas Pečkaitis ir Eugenijus Palskys... Ministras M. Misiukonis teigė, kad ginklų nedavė pareigūnams, nes anot jo, tai galėjo sukelti provokacijas ir įjelti rusų kariuomenę... Stebina, kad buvo pririnkta naujų pareigūnų miesteliuose be jokio paruošimo ir įvardijant juos stažuotojais. Man tai priminė 1944 – 1945 metų padėtį Lietuvoje po karo, kai situacijai suvaldyti atsirado naikintųjų būriai... 1991-ųjų rugpjūčio pučo Maskvoje nesėkmė galiausiai įkvėpė V. Landsbergio „megztųjų berečių“ pajėgas. Kas gali įveikti skanduojančią, dainuojančią, besimeldžiančią Lietuvos visuomenę, jau pažinusių milicijos „Bananų baltaus“ skonį 1988-ųjų metų rugsėjo 28 d.?

²⁸ Zombiais versti VRM pareigūnai kliuvo ir Sąjūdžiui, ir „Jedinstvo“, Vakarų ekspresas, 2018-01-11.

²⁹ LR Vyriausybės nutarimas Nr. 145 „Dėl Vilniaus milicijos (policijos) akademijos steigimo“, 1990.

³⁰ Kęstutis Vitkauskas. Straipsnis „Policijos personalo rengimo sistemos raida Lietuvoje 1990–2010 m.“ Mykolo Romerio universitetas, 2011.

³¹ A. Raipa, V. Smalskys, „Policijos personalo rengimo raida Lietuvoje 1990 – 1997 m.“, ISSN 1648-9098, Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 2007. 2 (9), 228 psl.

³² Zombiais versti VRM pareigūnai kliuvo ir Sąjūdžiui, ir „Jedinstvo“, Vakarų ekspresas, 2018-01-11.

³³ Gintautas Surgailis. Valstybės sienos apsauga 1990-1994 metais, monografija, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo Akademija, 2008, 22 psl.

Jaunystės sparnais į Policijos Akademiją

Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio laiku nuo 1988-ųjų vyko daug keistų ir smagių įvykių. Jaunimas mėgavosi video filmais, kuriuose buvo apstu ir komedijų, ir siaubo, ir gyvenimo istorijų, kito „Geležinės uždangos“ gyvenimo pavyzdžių.

Filmas „Policijos akademija“, 1984.

Taip Lietuva pamatė ir mini serialą „Policijos Akademija“. Klasiokė, aukso medalininkė, Lina Milkintaitė tiesiog dievino Policijos Akademiją ir vis siūlė įstoti man pačiam į naują mokymo įstaigą - Lietuvos Policijos Akademiją, Vilniuje.

Vyko stojamieji. Gal tai buvo lyg ir smagi režisūra, kuomet Vilniaus „Dinamo“ stadione išsirikiavo 60 metrų distancijos bėgikės, kai viena iš jų, į startą atsistojusi blondinė buvo su pakelta švelniūra ir „kablais“. Pirmieji metrai po starto ir bateliai iškart nulakstė, o basomis blondinė nuskriejo pirmose gretose. Ilgesnio bėgimo – 3 km atstume, nepralenkiamas buvo Kęstutis Vilkauskas (po daugelio metų spaudoje pagarsėjo kaip spec. agentas Specialiųjų tyrimų tarnyboje), kai nuskriejo stadionu per 9 min. su trupučiu (Lietuvos vyrų rekordas 7:45.0 min.), tuo tarpu, mano skrydis tęsėsi amžinu tempu – berods, 12:12.0 min. Bet ir tai liko geriausiu mano bėgimo laiku gyvenime. Naujųjų akademikų 1991/1992 metams į stacionaro studijų I-ąją pakopą buvo priimta 535 ir iš jų, berods, 86 merginos, kai planavo iš pradžių 30 studentų, o į neakivaizdines studijas – 150 studentų (akademijos metraščio duomenys). Buvo suformuotos 16 grupių. Dabarties požiūriu – dalis merginų buvo kaip modeliai, kitos gražios, aktyvios ir ryžtingos, nes įveikė visas kliūtis ir pabaigė I-ąją kursą, kaip I-ąją pakopą, o antroji pakopa - buvo numatytas bendras III-ųjų metų studijų kursas. Tad su klasioko Lina keliai išsiskyrė nuo pat pirmosios studijų savaitės.

Taigi, būsimieji akademikai 1991 m. rugsėjį dviem savaitėms atsidūrė Vilniaus pušynuose, greičiausia buvusioje pionierių stovykloje, Antakalnyje, vėliau tapusia stovyklaviete „Lietuvos Atgaja“. Tai kaip ir stovykla su sporto varžybomis, muštru ir gyvenimu tunte žmonių. Miegamasis buvo elementarus kareivinių (kazarmos) tipo dviaukščių geležinių lovų kompleksas su spintelėmis dvejomis eilėmis. Patalpa buvo ilgoka, talpinusi 20 – 30 lovų. Kaip visada, atsirasdavo keli pasakoriai, kurie visus kalbino ir skaldė anekdotus, nors ir pavargus, kai neėmė miegas. Bet vienos dienos vakaras nuvylė – akademikai pradėjo mėtytis kuo papuolė gulėdami savo lovose, bet daugiausia – duonos riekėmis, gabalais. Ginčas buvo dėl dienos bėgimo pušyno takeliais, nes dalis bėgikų kirtu kampus ir patrumpino kilometražą. O šiaip visą laiką jautėsi tam tikras jauno žmogaus alkio jausmas. Ar gali lėkštelė varškės su džemu ir

Laikraštis visuomenei iš Mitėniškių dvaro

grietine ryte kursantui atstoti maisto pilnas lėkštes namuose? Pasirodo, gali, tik priprasti reikia. Bet lašiniai irgi nepakenkė su duona.

Beje, šalia Policijos akademijos kursantų netoliese vis matėsi augaloti vyrai su ginklais. Tai buvo naujosios, žaliosios policijos „Aras“ vyrai, pakeitę sovietinius milicininkus – OMON. Tad netrukus teko pamatyti ir liūdnei pagarsėjusią OMON bazę Valakampių rajone, kur buvo nuo įsikūrimo Minsko aukštosios milicijos mokyklos II-ieji rūmai. Eilę akademikų, tarp jų ir mane patį, paskyrė tvarkyti požeminę OMON šaudyklą. Ir ką gi aš išvydau? Ir kas gi buvo OMON?

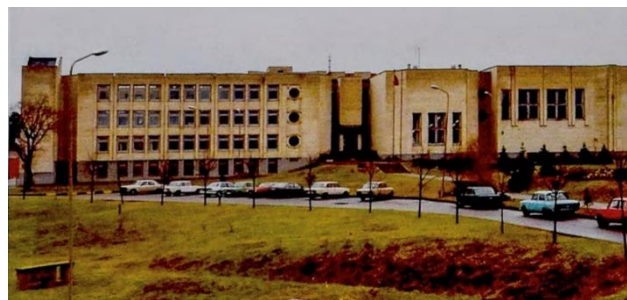
KAIP ATRODĖ OMON BAZĖ 1991-ŪJŲ RUGSĖJĮ

Milicijos „OMON“ buvo skirta kovai su naujai susiformavusiomis rinkos sąlygomis įtakos grupuočių smogikais, kurie demonstravo savo jėgą visuomenėje, vykdė turto prievartavimą - reketą, kėlė muštynes, netgi klibino partinių veikėjų gyvenimo užkulius, konkuravo turto privatizavimo/prichvatizavimo reikaluose. Vyrai buvo nekuproti, bet atėjus lemtingai minutei, dalis iš OMON perėjo į senojo relikto gynėjų pusę, pripažįstančią sovietinę santvarką.

Vilniaus OMON, 1988 - 1991

Oficialiai OMON – tai sovietinės milicijos mobiliosios ypatingosios paskirties dalinys (rusų k. Отряд мобильный особого назначения), įkurtas 1987 metais. Vilniaus OMON dalinys veikė 1988 – 1991 m. Vadais buvo Vytautas Rakickas (1988 – 1989), Erikas Kaliačius (1989 – 1991), o atskilusio OMON vadas - Boleslovas Makutinovičius (1991-ųjų sausis – rugpjūtis) buvo tiesiogiai pavaldus TSRS Vidaus reikalų ministerijai. Dalinyje buvo 150 žmonių. Būrys buvo ginkluotas pistoletais, automatais, kulkosvaidžiais, granatsvaidžiais, snajperiniais šautuvais (greičiausiai SVD) ir kita karine ekipiruoje (šalmais, neperšaujamomis liemenėmis, dujokaukėmis ir pan.) naudojo šarvuotuosius transporterius BTR, riaušių automobilius ZIL su grotuotomis „būdomis“ ir įrengtomis sėdynėmis ir UAZ „viliukus“ su tentinėmis kabinomis (vadinamus „kaziolais“).

Lietuvos Policijos Akademijos I-ieji rūmai, Valakampių g. 5, Vilniuje, virtę OMON baze, 1991.

Nuo OMON atskilusi grupuotė užgrobė milicijos mokyklos pastatus Valakampiuose ir įsitvirtino, bet po 1991 m. rugpjūčio nepavykusio pučo Maskvoje, buvo galiausiai nuginkluoti. Kaip gi atrodė OMON bazė Valakampiuose rugsėjį?

Mitėniškių aidai“, 2025 metų rugsėjis, Nr. 9

OMON bazė, foto Paulius Lileikis, 1991 08 09 – 11.

...Vos atėjęs į teritoriją, išvydau pastato 2-ojo aukšto lygmens suveltą plieninių vielų, dantytų koncertinių raizgalynę. Teritorija buvo žolėmis, stagarais apaugusi ir šiukšlės. Mums davė darbo: sutvarkyti požeminę šaudyklą. Jau besileidžiant laiptais žemyn - akys ima mirgėti. Po kojomis mėtėsi milicijos „šineliai (uniforminiai paltai), pagonai (antpečiai)“, šiukšlės. Vos įėjus į mokymų klasę, šokiravo kulkomis peršautos fanerinės sienos, sušaudyta be gailės balta metalinė vaistinė, žiojėjo skylės metaliniame kibire, o šaudyklos priekyje buvo krūvos sušaudytų stiklinių butelių. Visur buvo pilna šovinių gilzių. Kulku gaudytuvai – metalinės dėžės su įstrižai įmontuotomis metalinėmis plokštėmis buvo pilni automatų, pistoletų kulku. Mediniai bruseliai, ant kurių buvo kabinami taikiniai, buvo sutrupėję, sutręšę nuo gausaus šaudymo. Tuo tarpu, besimokant Policijos Akademijoje per metus laiko, teko šaudyti iš Makarovo pistoleto (8 šovinių) 3 šoviniais! Taigi, teko semti kulkas ir nešti iš šaudyklos į kiemą visą dieną.

Reikia paminėti, kad teko apsilankyti ir buvusioje OMON bazės viduje. Čia jau buvo viskas sutvarkyta. Kartu besidarbavęs akademikas man mestelėjo, kad I-ajame aukšte tualete ant sienos yra nupiešta Vytauto Landsbergio (tuometis Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas) karikatūra, nupieštas vyriškos lyties organas ir grėsmingas užrašas rusų kalba: „МЫ ЕЩЕ ВЕРНЕМСЯ“. Deja, tuo metu kažkaip pagalvoju, kad kam man to reikia ir nenuėjau pasižiūrėti sovietinių omonininkų piktybiškų, apmaudžių, vandališkų terlionų...

Akademikai po karantino stovykloje

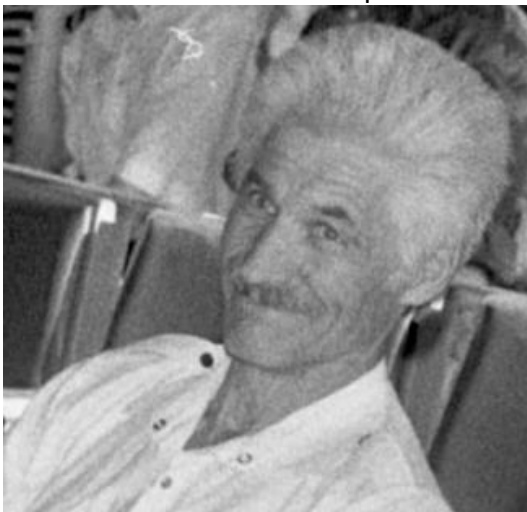
Po dviejų savaičių karantino miškuose, bene pirmieji Lietuvoje, užsivilkome žalias akademikų uniformas ir užsidėjome pilotes su vyčių kokardomis. Po to laukė daug daugiau žygiavimo, sporto, teisės ir socialinių mokslo lekcijų, seminarų ir egzaminų. Buvome lyg pacifistai be ginklų, o juk aplinkui ką tik siautėjo tokios jėgos, kaip OMON sovietiniai atskalūnai, kurie ne tik žodžiais, bet ir savo veiksmais kėlė grėsmę atsinaujinančiai ir bundančiai visuomenei iš sovietinio letargo miego. Žinoma, akademijoje jau buvo akademikų budėjimas paromis postuose su ginklais.

Likimas lėmė, kad po dviejų savaičių kursų miške, pagaliau atsidūriau Vilniaus miesto Baltupių rajone, Ateities g. 20. Kambariuose buvo bent po 5 studentus, kiekvienas rytas prasidėdavo 7 val. ryto visuotiniu skambučiu ir... visi iš lovų. Kiekviena diena buvo užimta rikiuotėmis, žygiavimais, sportu, studijomis ir maisto ruošimu.

Lietuvos Policijos Akademi ja, I-asis kursas, 6 grupės dalis, Baltupiuose, 1991 metai. Autorius R. Volbergas antroje eilėje pirmas iš dešinės. Fotomontažas

Lietuvos Policijos Akademijos I-ojo kurso viršininkas Jonas Milka dalyvavo atskirose auditorijose, kur studentai pagarsino ir pasirašė priesaikas tarnauti Lietuvos Respublikai.

Jonas Milka, nuotrauka iš MRU archyvo.

I-ojo kurso viršininkas (gerokai žilstelėjęs vyras) J. Milka vis rikiuodavo akademikus būriais kieme, fojė, laikantis visų disciplinų, uniformos priežiūros ir laikysenos. Beje, Lietuvos Policijos Akademijos fojė vyko ir šokiai savaitgalyje – bent jau pramogomis atitikome „amerikietiškus standartus“. Vieną šokių vakarą besidairant į merginas, kurių ateidavo ir iš kitų mokslo įstaigų bendrabučių Didlaukio gatvėje, kolega Rolandas rimtu veidu mestelėjo: „Eik pas kurso viršininką, kviečia tave“. Ką gi, žaibu nuskubėjau į korpuso galą ir jau II-ajame aukšte. Prisistačiau I-ojo kurso viršininkui J. Milkai ir paklausiau: „Kokiu reikalu kvietėte?“ Viršininkas šyptelėjo per ūsą: „Ne, nekviečiau“. Tuomet ir supratau išdaigą...

Naujosios uniformos buvo savos gamybos – jas pasiuvo Lietuvos siuvėjos iš Panevėžio, o uniformas mitinge lietė moterys su šypsena ir džiaugsmu. Beje, modelio autorė – Vilniaus modelių namų dailininkė Rima Karpavičienė (akademijos metraštis: Kn. 1. 1990/1991 m.).

JAV viceprezidento apsauga prie AT rūmų

Pirmasis visuotinis kovos krikštas 1991/1992 Lietuvos Policijos Akademijos I-ojo kurso studentams su I-ąja žalia uniforma – tai dalyvavimas mitinge viešajai tvarkai palaikyti prie LR Aukščiausiosios Tarybos ir Martyno Mažvydo bibliotekos tarp „jūros“ Lietuvos trispalvių ir Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) žvaigždyno vėliavėlių, 1992 metų vasario 7-ąją dieną.

Taip buvo sutinkamas ir saugomas vienas svarbiausių to meto Lietuvos svečių - JAV viceprezidentas Denas Kveilas (Dan Quayle). Nuotraukos Jono Juknevičiaus

JAV viceprezidentas Denas Kveilas ir Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis.

JAV viceprezidentas Denas Kveilas ir Gražina Ručytė Landsbergienė.

JAV viceprezidentas Denas Kveilas ir žmona Merilin.

JAV viceprezidentas Denas Kveilas savo apsaugos apsuptyje sveikina minią.

Renginyje matyti Lietuvos Policijos Akademijos I-ojo kurso 6 grupės studentai (autorius grupiškai).

Plakatai ne tik sveikino JAV viceprezidentą, bet ir smerkė rusus: „Kruvini rusų tankai lauk iš Lietuvos!“

Mitingo – susitikimo dalyviai Nepriklausomybės aikštėje prie AT rūmų ir „akademikas“ Sigitas Šatkus.

Pasirašoma sutartis tarp JAV viceprezidento Deno Kveilo (Dan Quayle) ir LR Aukščiausiosios Tarybos pirmininko Vytauto Landsbergio, 1992 m. vasario 7 d.

Nuotraukos Jono Juknevičiaus.

LR Seimas Nutarimu dėl Lietuvos Policijos Akademijos statuto pakeitimo 1997 m. liepos 3 d. Nr. VIII-403 nutarė Lietuvos Policijos Akademiją pakeisti į Lietuvos Teisės Akademiją ir pavedė iki 1997 m. rugsėjo 1 d. parengti naują Akademijos statutą, pritariant LR Seimo pirmininkui V. Landsbergiui.

Sumanusis senosios kartos žygeivis priekyje ir žygio pradžia dešine, o akademikas kaire koja pradėjęs pagal būgno mušimą, kaip ir priklauso, žygiuoti.

Taip likimas ir jaunystė nulėmė, kad teko žygiuoti Policijos dienos proga spalio 2-ąją nuo Vidaus reikalų ministerijos kultūros rūmų Žirmūnuose, Vilniuje per Neries tiltą, palei Šv. Petro ir Povilo bažnyčią į arkikatedrą baziliką dideliame būryje šaunių ir pasitemusių uniformuotų žygeivių, skambant pučiamųjų orkestrui ir su Vidaus Reikalų Ministerijos „kardais“ priešakyje. Ir čia įvyko netikėtumas. Viena dalis suėjo į arkikatedrą, o man su kitais vyrūkais teko stovėti lauke prie centrinio įėjimo tarp kolonų. Atsirado keletas pagyvenusių, pražilusių rėksnių, kurie ėmė šaukti: „Gėda, kaip Jūs žygiuojat. Gėdą darot. Prieškaryje tai bent žygiavo... ir t.t.“. Na, sujudo jaunimas, aišku, replikavo, o aš skėliau: „Už tai be šūvio Lietuvą atidavė“. Kažkaip užgeso erzelis. Toliau buvo dar įdomiau. Stovėjau pirmoje eilėje, orkestras sumušė būgną ir visi statėm kairę koją, kaip ir įprasta, o čia centrinis VRM žygeivis su kardu, pyst, ir dėjo dešinę koją, Na ir visi permetėm kojas pagal pirmąjį žygeivį. Aišku, žvelgiant per visą koloną, gavosi kinietiškas drakonas. Ir savaičių žygiavimas, muštras nuėjo šuniui „ant uodegos“. Dabar galiu drąsiai, tiesiai šviesiai pareikšti – tai buvo specialiai surežisuota akcija, kad sugadinti įvaizdį prieš visuomenę. Tai galima vadinti sabotazu. Reikia suprasti tai, kad tokia proga yra padarytas ne pirmas sykis ir kaltas liko jaunimas. Senoji vilniečių karta tai pastebėjo ir pareiškė nepasitenkinimą tuo, ką pamatė prie Vilniaus arkikatedros.

Palyginimui, tokiu „nekalto“ sumenkinimu institucijos galima laikyti Lietuvos Tautiškos giesmės atlikimą Lietuvos Respublikos

Prezidentūroje 2022 m. vasario 16-osios dienos proga, kai himną giedoti buvo pakviestas ir operos solistas Kostas Smoriginas, deja, į salę jis įžengė per vėlai ir nespėjo įstoti. Solistas teisinosi: „Deja, dėl renginio organizatorių kaltės nebuvau pakviestas į sceną prasidėjus giedojimui, kurį pradėjo pats prezidentas, to pasekoje išbėgau visiškame stresse ir nebesupratau kuris stulpelis giedamas.“³⁴ Taigi, pakviestas solistas „pamiršo“ giesmės žodžius.

Tai, vis dėl to, kas čia toks yra sumanus įvaizdžio manipuliatorius? Tarytum Stanislovas Stančikas³⁵³⁶³⁷ XX a. (Beje, toks yra buvęs sovietų Vidaus reikalų ministerijos vidaus kariuomenės dalinio vadas, o nuo 1994 metų, lyg feniksas iš pelenų, pakilęs į Pasienio policijos departamento prie VRM vyriausiojo komisaro postą, o visuomenei pasižymėjęs Vilniaus šv. vyskupo Stanislovo ir šv. Vladislavo Arkikatedros bazilikos aikštėje 1988-aisiais kaip iniciatorius), kuris idėjų, žinoma, galėjo semtis ir iš praeities.

Stanislovas Stančikas iš XVI a.

Aršiausias Žygimanto Senojo juokdarys Stanislovas Stančikas (1480 – 1560) Lietuvoje ir Lenkijoje tapo juokdario sinonimu. Apie jį rašė XVI – XVII a. literatai, XIX a. šį žmogų įamžino dailininkas Janas Mateika, Lenkijoje jam net paminklas pastatytas.

Paveiksle yra vaizduojama, kad Stančikas yra karaliaus puotoje, po Smolensko praradimo. Susirūpinęs juokdarys atidžiai skaito diplomatinį paštą, kuriame pranešama apie grėsmingą pralaimėjimą. Daugiau tai niekam nerūpi. Pro praviras duris matyti puotos siautuly. Už lango nakties danguje šviečia kometa. Laikysenoje ir žvilgsnyje įžiūrima neviltsis...

Jan Matejko, Stanczyk. Paveikslas, 1862, Varšuva.

Bent vieną pokštą S. Stančikas iškrėtė pačiam Žygimantui. Kartą jis karaliui pareiškė, kad pasaulyje daugiausia žmonių – gydytojai, o kai valdovas nepatikėjo, apsirišo veidą skarele ir dejuodamas vaikštinėjo po rūmus – vaizdavo, kad skauda dantį. Po to vaidinti išėjo į gatves, o sugrįžęs valdovui pareiškė: „Taip ir yra. Dauguma – gydytojai. Visi man patarinėjo, ką daryti, kad praeitų danties skausmas“³⁸.

Stančikas pačiam karaliui į akis rėždavo tiesią visiems girdint, rūpindamasis, kad karalius neatsisakytų šios pripažinti, bet įžvalgos nepatikdavo karaliaus svitai ir dėl to jo nemėgo.

Parengė R. Volbergas

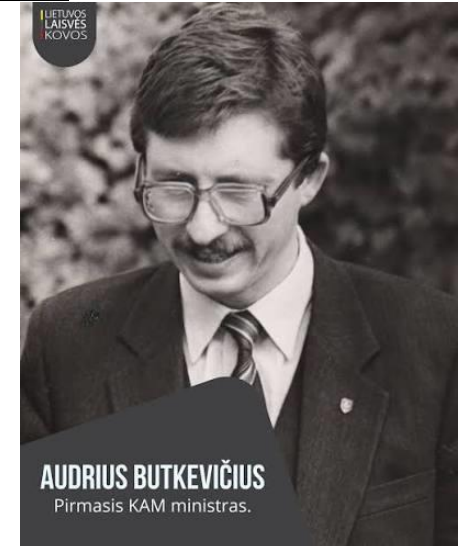
VILNIAUS OMON

PIRATIŠKA VEIKLA (1991-ųjų sausį – birželį)

Laikantis svarbiausių įvykių chronologijos³⁹, pateikiame įvykius, susijusius su Vilniaus OMON. 1991 m. sausio 12 d. 24 val. Vilniuje tankai, šarvuočiai, dengti sunkvežimiai iš karinio Šiaurės miestelio pajudėjo Karoliniškių link. Viename iš jų – KGB grupė „Alfa“. 2.00 val. Užėmė Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos ypatingosios paskirties policijos padalinį, esantį Vilniuje, Valakampiuose. Dalis padalinio darbuotojų perėjo į TSRS vidaus kariuomenės pusę. 5.00 val. buvo užimta Lietuvos Policijos Akademinė. Dėl sovietų kariškių siautėjimo ir žudynių prie Vilniaus televizijos bokšto, 1991 sausio 13-osios naktį žuvus 14 žmonių, o apie 500 žmonių sužeidus, Vilniaus OMON kariai turėjo apsispręsti ar eiti prieš visuomenę, ar būti jos gynėjais. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija iš likusių Lietuvai ištikimų Vilniaus OMON būrio pareigūnų 1991-ųjų metų sausio 31 d. suformavo specialiosios paskirties būrį „Aras“⁴⁰.

Pirmasis išpuolis prieš sienos apsaugos tarnybas po sausio įvykių įvyko 1991 m. sausio 27 d. Vilniaus rajone, Medininkuose ir Lavoriškėse. Omonininkai užpuolė Lietuvos ir Baltarusijos pasienio PKP ir muitines, juos sunaikino, automatais ir kojų spyriais daužė pareigūnus.

Ir praktiškai, prasidėjo OMON ir ARO priešprieša: 1991 m. kovo 11 d. Vilniuje ginkluoti OMON kariškiai suėmė keturis Vidaus reikalų ministerijos greitojo reagavimo būrio „Aras“ pareigūnus. SSRS OMON Vilniaus padalinys, vadovaujamas Boleslovo Makutinovičiaus, Vilniuje, pagrobė Krašto apsaugos departamento generalinį direktorių Audrių Butkevičių ir jo vairuotoją. Kaip tai įvyko?

AUDRIUS BUTKEVIČIUS
Pirmasis KAM ministras.

1991 m. kovo 17 d. tarp 1.30 – 2 val. nakties Vilniuje, Z. Sierakausko gatvėje omonininkai sustabdė tarnybinį automobilį, kuriuo ir važiavo A. Butkevičius, turėjęs tarnybinį Krašto apsaugos departamento generalinio direktoriaus, deputato ir vairuotojo pažymėjimus, diplomatinį pasą. Pro pravirą langą buvo sugrūstas automato vamzdis ir A. Butkevičius bei jo adjutantas ištraukti iš mašinos. Iš užpuolikų elgesio buvo neabejotinai matyti, kad jie A.

³⁴ Himno giedojimas prezidentūroje virto kuriozu: Gitanas Nausėda sumaišė žodžius. Naujienų portalas TV3.l, 2022-02-16 11:59.

³⁵ <https://lt.wikipedia.org/wiki/Stan%C4%8Dikas> Stančikas

³⁶ VST vadas prasitarė, kur ieškoti dalies tų nesantaiką kursčiusių „buvusiųjų“, Dalia Plikūnė, delfi.lt 2019.01.25

³⁷ Vidaus reikalų ministerija, 1990 – 2008 metais, kronika <https://vrm.lrv.lt> 8 dalis VRM istorija.

³⁸ <https://www.ldkistorija.lt/juokdari-ir-be-varpeliu-pazinsi-linksmintojai-didiku-rumuose-vilniuje/>

³⁹ Valstybė atkūrimas LIETUVOS PARLAMENTAS 1990 – 1992, Svarbiausių įvykių chronologija, parengė Birutė Valionytė, 2013, 342 – 379 psl.

⁴⁰ Žr. į 39 nuorodą, 364 psl.

Butkevičių pažino, mat šūktelėjo: „O, ką matome!“ Šalia stovėjo užgrobtos televizijos, lojalios SSRS valdžiai, atstovas su kamera ir viską filmavo.

Krašto apsaugos departamento generalinis direktorius bei jo adjutantas buvo nuvežti, ne kaip įprasta, į karinę komendantūrą, bet tiesiai į omonininkų bazę, jiems uždėti antrankiai. Omonininkų bazėje pasitiko pats B. Makutinovičius. Iš pradžių mėgino apkaltinti įvairiais pažeidimais, neva A. Butkevičius ir jo adjutantas neblaivūs, o jų automobilis vogtas ir panašiai. Galiausiai B. Makutinovičius pasakė, kad priims sprendimą, kai sulauks nurodymų iš Maskvos.

Tai truko iki ryto. Per tą laiką kilo diplomatinis skandalas ir ryte A. Butkevičius, o po kelių valandų ir jo adjutantas buvo paleisti. Tarnybinio automobilio, kaip ir jame buvusių daiktų, jie neatgavo. Tiesa, atimta užrašų knygutė ir du ginklai buvo grąžinti jau po pučo 1991 m. rugpjūčio mėnesį.⁴¹

Nuniokotas pasienio užkardos postas. Šalčininkų raj. 1991. Tado Dambrausko nuotr. (KAA)

1991 m. kovo 21 d. OMON apšaudė grįžtančių į Vilnių Šalčininkų užkardos pasieniečių autobusą. Ir tik ryžtingų pamainos viršininko Romo Mintauto ir kitų autobuse buvusių žmonių veiksmų dėka pavyko išvengti aukų. Buvo peršautas pasienietis Gintaras Dapkus. Romas Mintautas, apšaudant omonininkams, ilgą laiką neleido OMON mašinoms aplenkti autobuso, kad omonininkai negalėtų apšaudyti iš priekio. Kurį laiką autobusas važiuo peršautomis padangomis. Kai omonininkų mašinos pagaliau aplenkė autobusą, R. Mintautas jį sustabdė ir liepė vyrams greitai išlipti. Feliksas Petkus ir Mindaugas Muraška buvo sulaikyti. F. Petkui omonininkas automato buože praskėlė kaukolę, M. Muraškai buvo sulaužytas dubens kaulas⁴². OMON siautėjo toliau: kovo 24 d. 10.15 val. užėmė Agropromoninio banko Naujosios Vilnios skyrių, o gegužės 3-iosios naktį Ukmergėje, autobusų stotelėje prie Dukstenos kolektyvinių sodų, įvyko sprogimas. Nusikaltimo vietoje buvo sulaikyti du TSRS OMON kariškiai ir du ukmergiškiai.

Gegužės 5 d. 23 val. 20 min. į Šalčininkų užkardos Tabariškių pasienio kontrolės postą atvažiavo baltos spalvos automobilis VAZ – 2105. Iš jo iššokęs omonininkas B. Makutinovičius budėtoją A. Ališevičių paguldė ant mašinos kapoto ir apieškojęs įrėmė į jį automato vamzdį. Kiti kartu su B. Makutinovičiumi atvažiavę civiliais persirengę omonininkai iš karto įšoko į pasieniečių vagonėlį ir, grasindami pistoletais, privertė pasieniečius iškelti rankas aukštyn. Po kelių minučių

atvažiavo dar 3 UAZ tipo automobiliai, kuriuose buvo po kelis omonininkus. Tada pasieniečių vagonėlyje buvo padaryta krata, paimtos 3 guminės lazdos, Anatolijaus Krutikovo tarnybinis pažymėjimas. Išvažiuodami omonininkai nupjovė telefono laidus ir pagrasino, kad jei per valandą pasieniečiai nepaliks posto, tai pasieniečius sunaikins kartu su visu vagonėliu.

Pasienio apsaugos postas (Pasieniečių muziejus)

1991 m. Po omonininkų apsilankymo (Pasienio muziejus)

Šalčininkų PKP 1991 m. gegužės 13 d. 16 val. vėl užpuolė omonininkai. Šaudė į orą, iš posto budėtojų atėmė gumines lazdas, diržus, pažymėjimus, dujų balionėlį. Užpuolikai buvo ginkluoti automatais. Deja, gegužės 18 d. atsakomąja ugnimi buvo nukautas iš TT pistoleto Šalčininkų pasienio kontrolės postą apšaudęs Baltarusijos TSR Varanavo rajono Benekainių apylinkės inspektorius milicijos kapitonas Fijazis (rusų k. А. Фияз). Po šio įvykio, Lietuvos pasieniečių vadovybė nusprendė patraukti pasieniečius autobusais, tačiau Šalčininkų užkardos Krakūnų pasienio kontrolės posto vadovybė neevakavo. Anksti ryte, 1991 m. gegužės 19 d., poste rastas G. Žagunio kūnas su šautinėmis žaizdomis. Buvo nustatyta, kad pareigūnas nužudytas tarp 2.30 ir 3.00 val. Taip žuvo pirmasis po Nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos pasienietis, palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinėse ir apdovanotas Vyčio kryžiaus I laipsnio ordinu (po mirties).

Šalčininkų užkardos Dieveniškių ruožo Krakūnų pasienio kontrolės posto pamainos viršininko Gintaro Žagunio laidotuvės, nuotrauka Jono Juknevičiaus, 1991 m. gegužės 21 d.

Lietuvos pasienietis, žuvęs pasienio poste, Gintaras Žagunis (1957-06-20 – 1991-05-19)

Vilniaus OMON sąveikavo tiek su sovietų kariškiais, tiek Rygos OMON. Štai 1991 m. gegužės 20 d. TSRS desantininkai nusileido Kazlų Rūdos kariniame oro uoste ir patraukė Baltarusijos link. Jie apsistojo netoli Druskininkų, tiesiogiai palaikė ryšius su Vilniaus ir Rygos OMON. Tuo tarpu 1991 m. gegužės 22 d. naktį Rygos OMON užpuolė pasienio kontrolės postą Akmenės r. ir sužalojo darbuotojus, sudegino Germanišio pasienio kontrolės postą Biržų r., Pasvalio r. Saločių užkardoje, rytą sudegino pasienio kontrolės postą Zarasų r. Smėlynėje.

Detaliau pažvelgus, 1991-ųjų metų gegužės 23-iosios naktį buvo masiškai puolami Lietuvos ir Latvijos pasieniai (pradeda kūnu šturpas eiti):

3 val. nakties ginkluoti sovietiniai kariai užpuolė Vegerių pasienio kontrolės postą (Akmenės r.). Atvykę ginkluoti 7 Rygos omonininkai sumušė 5 pareigūnus, buvusius vagonėlyje. Juos nurengė, uniformas sumetė į vagonėlį ir jį padegė, o pačius pririšo prie kelto užtvaro. Tie patys omonininkai, grįždami į Rygą,

⁴¹ A. Lėka. Nekalti?! (apie OMON) terorą 1991-aisiais) / veidas.lt <https://kariuomeneskurejai.lt/veikla/atmintis/>

[1990-1991/a-leka-nekalti-apie-omon-terora-1991-aisiais-veidas-lt-2015-06-12/](https://www.veidas.lt/2015-06-12/1990-1991/a-leka-nekalti-apie-omon-terora-1991-aisiais-veidas-lt-2015-06-12/)

⁴² <https://biblioteka.lka.lt/data/PDF-leidiniai/2006-2010/20080-Surgailis-Valstyves%20sienos%20apsauga.pdf>, 23 psl.

pakeliui sudegino Mažeikių PKP, Latvijos muitininkų vagonėlj.

Apie 3 val. Rygos omonininkai užpuolė Germaniško pasienio kontrolės postą, Biržų rajone. Postas sudegintas, jo viršininkas Donatas Kaulinis sužeistas. Medikai nustatė jam stiprų kūno sumušimą. Postui buvo padaryta nuostolių už 28 778 rb. Be to, sunaikinti pareigūnų asmeniniai daiktai.

7.30 min. Zarasų rajone užpultas Zarasų kelio (Smėlynės) pasienio kontrolės postas. Ginkluoti užpuolikai (apie 15 – 20 automatais ginkluotų SSRS vidaus reikalų kariuomenės kareivių, omonininkų ir desantininkų) į posto teritoriją atvažiavo iš Latvijos pusės automobiliais „Volga“, milicijos mašinomis UAZ ir RAF. Sumušė poste budėjusius pasieniečius Virginijų Barkauską, Saulių Bučinską, Antaną Guobj, Aivarą Švilpą ir muitininkus, nuplėšė valstybės vėliavas. Vertingesnis turtas (dujų balionėlis, radijo stotys, telefonai, specialiosios priemonės ir muitininkų konfiskuotos prekės) buvo pakrautas į RAF automobilį ir išvežtas. Pasieniečiai basi buvo išvaryti į Zarasus. Po to buvo padegti pasieniečių ir muitininkų vagonėliai. Viską filmavo Leningrado televizijos žurnalistas A. Nevzorovas ir dar vienas sovietinis kariškis.

Propagandinės proklamacijos iš OMON bazės, 1991

Anksti ryte OMON smogikai užpuolė penkis Latvijos pasienio kontrolės punktus prie Lietuvos sienos. Juos padegė, iš darbuotojų atėmė dokumentus, medžioklinius šautuvus ir šovinius, peršovė tarnybinių mašinų padangas⁴³.

Tuo tarpu sekančią dieną – 1991 m. gegužės 23 d. LR Ministras pirmininkas Gediminas Vagnorius pasiuntė telegramą TSRS prezidentui M. Gorbačioviui, TSRS vidaus reikalų ministrui B. Pugo ir TSRS gynybos ministrui D. Jazovui, kurioje protestuojama dėl užpuodinėjimų pasienio kontrolės postų.

Deja, užpuolimai tęsėsi. 1991 m. gegužės 25 d. Vilniaus OMON sudegino Lavoriškių, Šumsko ir Medininkų muitininkų vagonėlius. Ta pati Lavoriškių muitininkų pamaina per dvi savaites buvo užpulta antrą kartą (1991 m. gegužės 28 d.): pamainos viršininkui Algiui Meseckui bei buvusiam garsiam kanojininkui, olimpiniam čempionui Vladui Česiūnui sutrenktos smegenys ir sulaužyti šonkauliai, kojos. Lavoriškių muitininkė Žana Ledochovič už plaukų tampyta po plentą, vėliau uždaryta į vagonėlj grasinant jame sudeginti. Išvažiudamas Vilniaus OMON

⁴³ Gintautas Sургailis. Valstybės sienos apsauga 1990-1994 metais, monografija, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo Akademija, 2008, 27 psl.

vado pavaduotojas Vladimiras Razvodovas pažadėjo: „Trečią kartą gyvi neliksime“⁴⁴.

Nesnaudė ir Lietuvos visuomenė. Štai 1991 m. birželio 3 d. vakare TSRS kariškiai blokavo gatves prie LR Aukščiausiosios Tarybos, Vidaus reikalų ministerijos ir Vyriausybės rūmų. Apie 10 tūkst. vilniečių pasiliko prie parlamento rūmų, laukdami galimų provokacijų pasikartojimo.

Bet OMON vėl siautėjo: rygiečiai 1991 m. birželio 14 d. Lietuvos - Latvijos Germaniško ir Saločių pasienio postuose įvykdė teroro aktus prieš Lietuvos valstybės sienos apsaugą; birželio 18 d. OMON Akmenės r. užpuolė ir sudegino Vegerių muitinės punktą, o birželio 21 d. iš Latvijos atvažiavęs OMON būrys įsiveržė į Saločių (Pasvalio r.) pasienio kontrolės postą ir jį sudegino, tuo tarpu birželio 22 d. Vilniuje dislokuotas OMON būrys įsibrovė į Vilniaus muitinės namelį oro uoste. Bet to gi nepakako. 1991 m. birželio 26 d. TSRS kariškiai ir OMON užpuolė Vilniaus tarptautinę telefono ir telegrafo stotį, buvo užblokuoti tarptautiniai ryšiai, o birželio 27 d. OMON būrys Vilniaus telefonų stotyje išjungė ir tarp miestinių telefono ryšį. Susiklosčius tokiai situacijai, 1991 m. birželio 28 d. Baltijos Valstybių Taryba priėmė pareiškimą „Dėl TSRS ginkluotų junginių įvykdyto Vilniaus telefono ir telegrafo stoties užpuolimo“ ir patvirtino Baltijos valstybių ekonominių santykių su TSRS suderintus principus. Sekančią dieną, t. y. birželio 29 d., Vilniaus OMON įvykdė teroristinį aktą Vilniaus aerouosto muitinės namelyje.

Stojo apgaulinga ramybė iki Medininkų žudynių – 1991-ųjų liepos 31 d.

Kodėl nebuvo atkirčio?

Dabar lengva postringauti, modeliuoti, kaip galėjo klostytis įvykiai, pasipriešinus ginklu muitinių užpuolikams. Sovietų karinės pajėgos, OMON atskalūnai vykdė provokacijas ir siekė sukelti konfliktus, ypatingai, po 1991-ųjų sausio kruvinių įvykių. LR Vyriausybės Ministras Pirmininkas Gediminas Vagnorius, prisimindamas šį laikotarpį, dėkojo muitinės pareigūnams už drąsą, didvyriškumą pavykus ištvirti sovietinės valdžios palaimintus ginkluotus puldinėjimus bei nurodė⁴⁵, kad „Po kiekvieno sovietų kariškių provokacinio išpuolio Vyriausybė buvo politiškai spaudžiama organizuoti pasienyje ginkluotą pasipriešinimą. Tačiau pasirinkome kitą, tinkamesnį būdą – neapginkluoti pasieniečių, o į pagalbą jiems siųsti ginkluotus policininkus. Policininkų užpuolimą tarnyboje Vakarų visuomenė ir jos spaudžiami politiniai lyderiai vertino kaip netoleruotiną tarptautinį terorizmą.“

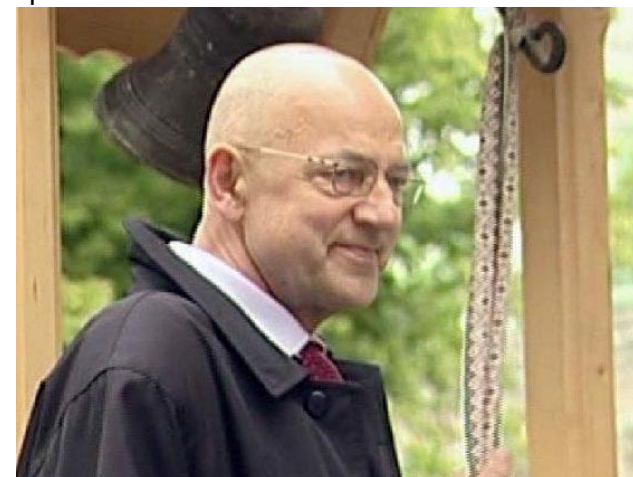
Iki 1991 metų rugpjūčio pučo, kol didžiųjų pasaulio valstybių lyderiai dar nuolaidžiaudavo M. Gorbačioviui, Lietuvos įsivėlimas (tiksliau, įvėlimas) į abipusę ginkluotą kovą su nepalyginti galingesne Maskvos karine jėga galėjo kainuoti nepriklausomybę. Ginkluoto konflikto atveju nesunku įsivaizduoti didžiųjų pasaulio politikų

⁴⁴ Prieš 30 metų beginkliai Lietuvos pareigūnai apgynė sieną nuo ginkluotų užpuolikų. 2021 07 30 www.15min.lt

⁴⁵ Žr. į 39 nuorodą, Gediminas Vagnorius. Planinio ūkio įveika: teorija ir praktika, 217 psl.

reakciją ir vėlesnius veiksmus, kai po kiek laiko tarptautinė visuomenė primirštų, kas ką užpuolė. Dėl šventos ramybės daugelis valstybių būtų linkusios paremti, kaip dar dažnai nutinka didžiųjų interesų politikoje, kur kas galingesnę ir pavojingesnę pusę M. Gorbačiovo valdžią. Istorinį 1991 metų pirmąjį pusmetį, taip pat Rugpjūčio pučo metu Lietuvos gebėjimas nepasiduoti įnirtingoms ginkluotoms sovietų provokacijoms, iš kurių labai daug tikėjosi nuolatiniai jų projektuotojai Maskvoje, buvo bene svarbiausias politinis laimėjimas taikioje kovoje už Nepriklausomybę įtvirtinimą“.

Dar svarbus momentas, kad vyriausybė darydama ekonomines reformas ir taikydama kompensavimo mechanizmus, suteikė galimybę gauti didesnes pajamas rusakalbiams gyventojams ir net promaskvietiškų kariškių šeimoms, nei Sovietų Sąjungoj ir tai skatino lojalumą Lietuvai. Taip pat G. Vagnorius pažymėjo, kad „Sovietinių karininkų šeimoms sudaryta savotiška socialinė užkarda sutrukdė vadinamajam Gelbėjimo komitetui 1991 metų rugpjūčio pučo metu Lietuvoje plačiau panaudoti čia dislokuotus karinius junginius. Ta proga norėčiau padėkoti tuomečiam Lietuvos Respublikos Vyriausybės kancleriui (sekretoriui) Kęstučiui Čilinskui ir kitiems pareigūnams, kurie taikos labai Lietuvoje drąsiai „darbavosi“ promaskvietiškuose kariniuose daliniuose ir stengėsi paveikti karininkų šeimų atstovus, skatindami juos paklusti Lietuvos valdžios sprendimams“.

Kęstutis Čilinskas (1946-01-08 – 2011-05-20)

Principingas ir įkvepiantis advokatas, žmogaus teisių gynėjas, visuomenės veikėjas, netgi 2008 m. rugsėjį savaitraščio „Atgimimas“ straipsnyje „Viskas perkama ir parduodama iki paskutinio garbės lašo“ pateikė esminius kaltinimus LR Vyriausybei, Seimui bei teisėtvarkos organams dėl oligarchinės grupuotės atstovaujančios veiklos ir pavadino Seimą „kriminalizuota institucija“⁴⁶. Kritikavo LEO.LT projektą, dariusį žalą valstybei ir, tikėtina, per anksti išėjo anapilin, tapęs neparankiu piliečiu.

Netrukus atsirado (1991 m. rugpjūčio 5 d.) laikinieji talonai, kurie kitaip, nei rubliai, įgijo didesnį rinkos kursą, sumažino infliaciją, o kartu apramino visuomenę, - taip manė G. Vagnorius.

OMON sutepta krauju

Galiausiai atėjo 1991-ųjų metų kruvinasis liepos mėnuo, kai OMON kariškiai tapo ir žudikais. Liepos 2 d. Pasvalio r. vėl buvo užpultas Saločių pasienio kontrolės postas. 1991-ųjų liepos 4 d. LR Aukščiausioji Taryba priėmė

⁴⁶ https://lt.wikipedia.org/wiki/K%C4%99stutis_%C4%8Cilinskas

kreipimasi „Į valstybes Paryžiaus chartijos signatares“, kuriame prašoma paramos Europos valstybių, kad būtų nutrauktas TSRS smurtas Lietuvoje, o jau liepos 5 d. į Varėnos agrochemijos susivienijimo teritoriją įsiveržė 6 ginkluoti omonininkai ir iš garažo pagrobė automobilinį kraną. Dar labiau įtampą sukėlė liepos 12 d. Vilniuje, kai Lukiškių aikštėje buvo susprogdintas ažuolinis kryžius 1941-ųjų sukilimo aukoms atminti. LR Aukščiausiosios Tarybos vadovams kantrybė seko: 1991 m. liepos 15 d. pirmininkas Vytautas Landsbergis išsiuntė telegramą TSRS Prezidentui Michailui Gorbačioviui. Joje buvo pareikštas didelis susirūpinimas dėl naujos KGB provokacijos prieš Lietuvą, pareikalauta neatidėliojant išvesti OMON iš Lietuvos. Jau naktį prasidėjo intensyvus karinės technikos judėjimas iš Šiaurės miestelio į Pabrąde, o liepos 23-ąją TSRS kariškiai iš Vilniaus rajono Nemėžio kolūkio gamybinio centro pagrobė 10 LR Vidaus reikalų ministerijai priklausančių transporto priemonių. Liepos 28-osios naktį buvo užpultas ir padegtas Saločių pasienio kontrolės postas. Ši vieta buvo tapusi lyg gyva treniruočių bazė ginkluotiems galvijams.

Atminimo kryžius žuvusiems pareigūnams Medininkų pasienio kontrolės poste su žodžiais: „Atleisk jiems, Viešpatie“.
Fotografo, buvusio tremtinio Adomo Liaudansko (iš Šėtos) / LVNA nuotrauka.

Galiausiai atėjo 1991-ųjų metų liepos 31 d., kaip viena juodžiausių dienų XX a. pabaigos Lietuvos istorijoje. OMON grupė užpuolė Medininkų pasienio postą ir nužudė policininkus: Mindaugą Balavaką, Algimantą Juozaką, Algirdą Kazlauską, Juozą Janonį, muitininkus: Antaną Musteikį ir Stanislovą Orlavičių. Sunkiai sužeidė muitininkus Tomą Šerną ir Ričardą Rubavičių. Pastarasis ligoninėje mirė⁴⁷. Šios žudynės – tai balta dėmė Lietuvos

⁴⁷ Valstybė atkūrimas LIETUVOS PARALAMENTAS 1990 – 1992, Svarbiausių įvykių chronologija, parengė Birutė Valionytė, 2013, 370 psl.

valstybės istorijoje, kurioje daugybė neatsakytų klausimų, o žuvusieji atgulė Antakalnio kapinėse, Vilniuje.

Paskutinis atsisveikinimas su septyniais žuvusiais Lietuvos pareigūnais Vilniaus arkikatedroje ir aukojamos Šv. Mišios, 1991 metų rugpjūčio 3 dieną. Raimundo Šuikos nuotrauka.

OMON siautėjimo pabaiga

...1991-ųjų rugpjūčio 1 d. LR Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą „Dėl LR pasienio apsaugos ir kontrolės punktų sutvirtinimo“. Taip pat priėmė kreipimasi „Į visas pasaulio demokratines valstybes dėl TSRS represinių struktūrų išvedimo iš Lietuvos“ ir „Į valstybes – Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos nares“, „Į Islandijos ir Danijos parlamentus“, „Į Lietuvos žmones“, raginimą asmenims, lig šiol tarnaujantiems TSRS KGB ir priėmė protesto pareiškimą TSRS Prezidentui M. Gorbačioviui dėl žudynių Medininkų poste.

...1991-ųjų rugpjūčio 3 d. Vilniaus Antakalnio kapinėse palaidoti 7 pareigūnai, kurie buvo nužudyti Medininkuose, o rugpjūčio 11 d. įvyko taikus piketas prie OMON štabo Vilniuje dėl Medininkų tragedijos.

1991-ųjų rugpjūčio 19 – 22 d. Rusijoje, Maskvoje vyko Pučas – perversmas, kurį numalšino Rusijos TFSR prezidento Boriso Jelcino kariuomenės pajėgos su daugiatūkstantiniu visuomenės palaikymu. Tuo laiku Vilniuje, 1991 m. rugpjūčio 19 d. 19 val. grupė ginkluotų omonininkų įsiveržė į Vilniaus taksi parką, užblokavo visus vartus, o visoje Lietuvoje itin siautėjo kariškiai blokuodami kelius, tiltus, pvz. Kaune užimdami radijo ir televizijos redakciją, Sitkūnų radijo stotį, užgrobdami Respublikinę telefonų stotį. Tuo tarpu, **1991 m. rugpjūčio 20 dieną LR Aukščiausiosios Tarybos rūmus apsupo 80 šarvuočių**, bet po 20 minučių pasitraukė.

Deja, 1991-ųjų rugpjūčio 21 d. 22.30 val. konfrontacija su sovietiniais kariškiais, bandant juos išlaipinti, baigėsi tragiškai prie LR Aukščiausiosios Tarybos Goštauto gatvėje – per šaudymą žuvo savanoris iš Alytaus Artūras Sakalauskas, bet užpuolikai nepateko į rūmus, atlėkė į teritoriją keliais milicijos UAZ „viliukais pro pakeltą užtvarą, įleidus Aukščiausios Tarybos deputatą. Tai paskutinis savanoris, žuvęs prie Lietuvos širdies, Aukščiausios Tarybos – Atkuriamojo Seimo – Lietuvos Respublikos Seimo.

1991-ųjų rugpjūčio 22 d. LR Vyriausybė pareikalavo susigrąžinti 21 užgrobtą pastatą, kuriuos išvardijo sąrašė, įteiktame TSRS valdžios

⁴⁸ Vilniaus apygardos teismas nagrinėjo už akių buvusiųjų Vilniaus specialiosios paskirties milicijos OMON vadų Boleslovo Makutynovičiaus ir Vladimiro Razvodovo

pareigūnams, o rugpjūčio 23 d. Vilniuje iš Lukiškių aikštės buvo nukeltas Lenino paminklas ir Klaipėdoje buvo nukeltas Lenino paminklas bei patranka.

Iškeldavimas Leninas iš Lukiškių aikštės, 1991-08-23. Nuotrauka Jono Juknevičiaus.

Pagaliau 1991-ųjų rugpjūčio 24 d. iš Lietuvos Policijos Akademijos OMON pasitraukė į Šiaurės miestelį, o rugpjūčio 31 d., pabrukę uodegas, iš Vilniaus į TSRS išskrido didžioji – 60 OMON būrio samdinių dalis, kai tuo metu Medininkuose įvyko Lietuvos Sąjūdžio organizuotas mitingas Medininkų tragedijai paminėti.

OMON VEIKLOS TAKTIKA

Pasibaigus OMON siautėjimui ir atlikus tyrimus, paaiškėjo kaip OMON narsuoliai veikė net 16-oje (teisėsaugos teigimu) Lietuvos pasienio postų užpuolimo, ginklų grobimo, žmonių sužalojimo ir apšaudymo epizodų. Paaiškėjo, kad pvz. Lavoriškių poste OMON didvyriai su automatais šaudė muitinės patalpose, daužė tarnybines pareigas einančius muitininkus buožėmis. OMON užpuldavo Lietuvos policininkus, atimdavo tarnybinius ginklus, asmeninius daiktus, sulaikydavo ir pristatydavo į užgrobtą Lietuvos Policijos Akademijos pastatą.

Omonininkai labai „mėgo“ ariečius. Vilniaus apygardos teisme 2014-04-03 buvo paskelbta, kad buvo užpildinėjami ir tuometinės greitojo reagavimo rinktinės „Aras“ policininkai, iš jų buvo atimami automatai“⁴⁸. Omonininkai, be to, baugino ir naudojo teroro priemones prieš Krašto apsaugos departamento pareigūnus. Kartą, Vilniuje, iš automatų šaudė į jų automobilį, persekiojo iki Pylimo gatvės. Incidento metu vienam krašto apsaugos departamento pareigūnui buvo peršautos abi kojos. Dar makabriškiau, skirtingais šaltiniais remiantis, 1991 m. kovą OMON Vilniuje nutykojo ir sulaukė Krašto apsaugos

byloje dėl karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui 1991 metais, 2014-04-03.

departamento generalinį direktorių Audrių Butkevičių bei vairuotoją, buvusį sovietinės kariuomenės karininką Vaclovą Jezerską. Šie buvo nuginkluoti: atimti tarnybiniai pistoletai ir lygiavamzdis šautuvas. Sulaikytieji buvo nugabenti į OMON bazę – užgrobtą Lietuvos Policijos akademiją ir ten kurį laiką neteisėtai laikyti, bet po kelių dienų paleisti.

Pagrindinis sovietinio OMON tikslas Lietuvoje – grasinant ginklais įbauginti visuomenę, paralyžiuoti muitinių veiklą, demonstruoti savo jėgą ir nebaudžiamumą, o atėjus visuotinam signalui, visomis priemonėmis perimti valdžią. OMON atskalūnai deklaravo, kad priklauso SSRS Vidaus reikalų ministerijai nuo 1991 m. sausio 11-12 dienos, nes dalis jų tomis dienomis išėjo lauk, kai kurie (net rusakalbiai) tapo naujai sukurto specialios paskirties padalinio „ARAS“ nariais Lietuvos valstybės pusėje. OMON daugiausiai siautėjo pietryčių Lietuvoje prie sienos su Baltarusija, kur veikė „Jedinstvo“ grupuotė, kuri skelbėsi, kad yra ne Lietuvos, o vis dar Sovietų Sąjungos sudėtyje. Vyko teroristinis karas pasienio postuose: Šalčininkų postas užpultas 15 kartų, Medininkų – 5, Lavoriškių – 4, Eišiškių – 3. Pasieniečiai ir muitininkai prie savęs turėjo reguliuotojo lazdelę („žezlą“) ir kilnojamąją užtvaramą („šlagbaumą“). Praktiškai, Lietuvos pareigūnai būdavo beginkliai ir atlėkęs OMON būrys su ginklais rusiškai keikė, šantažavo, tyčiojosi (žargonu, kitaip tariant, kad suprastų ir tie, kurie tai darė ir skaitys: „išsipisinėjo“, o rusiškai „выёбывались“ pagal prikaz'ą ar iš pasitenkinimo?); terorizavo, t. y. guldė ant žemės, tąsė už plaukų, nurenginėjo, daužė telefonus, baldus ir vagonėlių langų stiklus, degino vagonėlius benzinu, laužė užtvaramus, šaudė virš galvų; mušė kojomis, rankomis ar automatų buožėmis (rusų k. „Прикладами автоматов“). Tai negalutinis sąrašas visų krėstų šunybių, smurto, nežmoniškumo.

PILETINĖ AKCIJA – OMON „VON“

Nuotraukoje pažymima, kad „Pasibaigus pučiui, Lietuvos žmonės užblokavo OMON bazę Valakampiuose“.

Tuo tarpu Lietuvos centriniam valstybės archyve (e-kinas) tokia pati nuotrauka nurodo, kad įvykiai įvyko 1991 08 09 – 11. Norėtusi tikėti, kad tokios klaidos yra atsitiktinės ir derėtų nuotraukų aprašus peržiūrėti, kad neklaidinti visuomenės ateityje.

Lietuvos Respublikos piliečiai nebeapsikentė nuo sovietinių kariškių, o, ypač, OMON smurto ir žudynių Medininkų pasienio poste: Lietuvos Sąjūdžio surengtoje akcijoje „OMON – VON“, 1991 m. rugpjūčio 9 – 11 d. prie OMON bazės

Protestuotojai prie OMON bazės Valakampiuose, 1991 08 09 – 11, nuotrauka Pauliaus Lileikos.

Vilniuje, Valakampiuose susirinko tūkstančiai žmonių su plakatais. Omonininkai stebėjo mitinguotojus nuo bazės stogo, kur įsikūrė užgrobtą Lietuvos Policijos Akademijos pastatą.

Ginkluoti omonininkai stebi protestuotojus, nuotrauka Viktoro Kapočiaus, 1991 08 09 – 11.

Prie OMON bazės tanketė ir postas, nuotrauka Pauliaus Lileikio, 1991 08 09 – 11.

Piketo – protesto „OMON von“ organizatoriai Lietuvos Sąjūdžio (LS) Seimo pirmininkas Juozas Tumelis, LS Kauno tarybos atsakingasis sekretorius Alfonsas Vaikšnoras, nuotrauka Pauliaus Lileikio, 1991 08 09 – 11.

Protestuotojai akcijoje - pikete „OMON – VON“. Nuotrauka Viktoro Kapočiaus, 1991 08 09 – 11.

Protestuotojai akcijoje - pikete „OMON – VON“, nuotrauka Viktoro Kapočiaus, 1991 08 09 – 11.

Prie OMON bazės piketas – akcija „OMON – VON“, Nuotrauka Viktoro Kapočiaus, 1991 08 09 – 11.

Protestuotojai akcijoje - pikete „OMON – VON“. Nuotrauka Viktoro Kapočiaus, 1991 08 09 – 11.

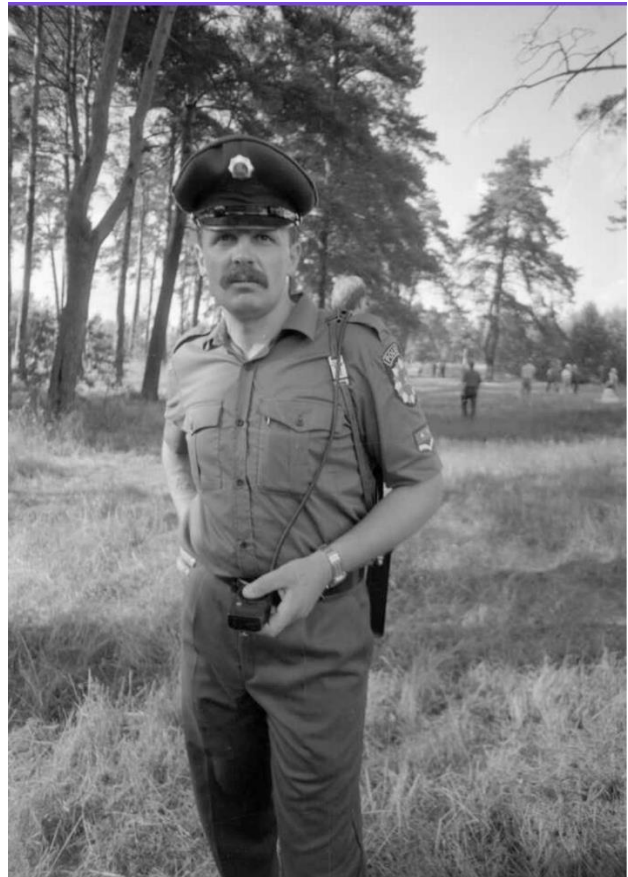
Protesto akcijoje - pikete „OMON – VON“ ir Lietuvos Laisvės Lygos vadovas Antanas Terleckas dešinėje, nuotrauka Viktoro Kapočiaus, 1991 08 09 – 11.

Neįmanoma atsistebėti, kaip visuomenė susitelkė prieš visą tvyrojusią karinę savivalę. Peržiūrinėjant įvykių nuotraukas, matyti, kaip taikaus protesto dalyviai „kunkuliuoja“ vidine ramybe. Archyvinėse nuotraukose įvardintas „policininkas“ buvo vienas iš

buvusių OMON vadų (1989 – 1991) – tai Erikas Kaliačius, tapęs Vilniaus miesto vienu iš komisarų.

Buvęs Vilniaus OMON vadas, tapęs komisaru, Erikas Kaliačius atidžiai stebi OMON bazę. Nuotrauka Pauliaus Lileikio, 1991 08 09 – 11.

Vilniaus komisaras inspektorius Erikas Kaliačius⁴⁹

Piketo – protesto „OMON - VON“ organizatorius Lietuvos Sąjūdžio (LS) Seimo pirmininkas Juozas Tumelis ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatė Zita Šličytė, nuotrauka Pauliaus Lileikio, 1991 08 09 – 11.

⁴⁹ Protesto metu Erikas Kaliačius buvo Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato Viešosios policijos skyriaus komisaras - inspektorius (1991 – 1993).

OMON kareivos stebi mitingo dalyvius, nuotrauka Pauliaus Lileikio, 1991 08 09 – 11.

OMON su propagandiniu plakatu prie savo bazės: „ОМОН – ЗАЩИТНИК ВСЕХ ЖИТЕЛЕЙ ВИЛЬНЮССКОГО КРАЯ“ (OMON – GYNĖJAS VISŲ VILNIAUS KRAŠTO GYVENTOJŲ), nuotrauka Pauliaus Lileikio, 1991 08 09 – 11.

Akcijoje - pikete „OMON GO OUT“ Vilniuje, prie KGB rūmų, nuotrauka Jono Juknevičiaus, 1991 08 23.

1991 08 23 Vilniaus Lukiškių aikštėje nuo pjedestalo buvo nukeltas okupacijos simbolis – Vladimiras Iljičius Leninas. Vakare uždegti laužai.

⁵⁰ Вильнюсский ОМОН предали? Оксана Аникина, 24 08 2006 17:10 <https://www.pravda.ru/world.194685-omon/>

Kas privertė Vilniaus OMON sudėti ginklus?

Šachmatininkas, muzikos profesorius su barzdele **Vytautas Landsbergis**, būdamas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininku, **su** Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos (RTFSR) prezidentu **Borisu Jelcinu**, 1991-07-29 Maskvoje, pasirašė dvišalę sutartį Dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų tarp Lietuvos Respublikos ir Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos (RTFSR), pripažįstant Lietuvos valstybės tęstinumą, 1940-aisiais įvykdytą sovietų aneksiją.

Bet nepavykus 1991-ųjų rugpjūčio pučiui Maskvoje, OMON iš Lietuvos teko trauktis. Ir čia trinktelėjo geležinė Lietuvos Respublikos Ministro pirmininko Gedimino Vagnoriaus ranka ir OMON būstinėje Vilniuje suskambo telefonas: „Siūlau per 20 minučių sudėti ginklus ir išeiti. Kitaip bus nuspręsta šturmuoti Sovietų Sąjungos armijos jėgomis. Gynybos ministerijos direktyva yra pas mane ant stalo“⁵⁰.

«Распоряжение. Вильнюс. 1991 года. Августа месяца. 24 числа, №10887

От имени правительства Литовской республики полковник Фролов Валерий Дмитриевич уполномочивается принять в свое распоряжение до 21 часа 24 августа 1991 года членов подразделения ОМОН МВД СССР, разоружить их и объявить о ролпуске.

Вопросы о занятости, социальных гарантиях бывших членов ОМОНа и их семей Правительство Литовской республики обязуется обсудить в ближайшее время. Литовское правительство отмечает, что социальная и правовая защита не распространяется на членов ОМОН МВД СССР, совершивших уголовные преступления. Инвентаризация огнестрельного оружия, проверка его на причастность использования в конкретных преступлениях будут осуществляться совместно представителями Генеральной

прокуратуры Литовской Республики и войсковой части 22238.

Премьер-министр Литовской республики Г. Вагнорюс»

Galutinėje OMON nusiginklavimo fazėje, kaip teigia jų pačių šaltinis, rugpjūčio 24 d. iš 150 omonininkų pasiliko 86 nariai, 4 šarvuočiai, 5 stambaus kalibro kulkosvaidžiai, 67 granatsvaidžiai, snajperiniai šautuvai, automatai. Vilniaus OMON bazėje apsilankęs Vilniaus motošaulių diviziono pulkininkas (мотострелковой дивизии) Valerijus Frolovas per kelias valandas įkalbėjo vadą Boleslovą Makutinovičių pasitraukti į Šiaurės miestelį ir nusiginkluoti. Taip OMON vadai ir nariai išsuko uodegas nuo atsakomybės už įvykdytus nusikaltimus Lietuvoje ir 60 iš jų buvo išskraidinti į Rusiją, kur per eilę metų tapo niekam nebereikalingi. OMON nariai teisinosi, kad ant jų „Nėra kraujo“ – „Mes vykdėme įsakymus (rusų k. Приказы)“. Tuo tarpu Lietuvos spaudoje esą buvo teigiama, kad Vilniaus OMON kovotojai sąmoningai stojo į tarnybą neteisėtom savavališkom jėgom ir privalo atsakyti už savo veiksmus (cituojamas OMON šaltinis).

OMON PASITRAUKIMAS IŠ BŪSTINĖS IR NORAS SUGRĮŽTI

Teko susimąstyti: Ar šalia sakralių dalykų, reikalinga viešinti OMON bazėje Valakampiuose, Vilniuje viso palikto šiukšlyną fragmentus, pasitraukimo žygio nuotraukas, karikatūras, aptikus atsitiktinai kino archyvuose su klaidinga nuoroda dokumentinį filmą „Iš užgrobtų Spaudos rūmų išeina OMON-as“⁵¹, įvykių data: 1991-08-23. Deja, nesant to, visuomenė neturės progos susipažinti su tvyrojusi svetimos šalies –

Vilniaus OMON pavaldumas

...Reikėtų prisiminti, kad Vilniaus OMON nuo susikūrimo (1988 – 1990 m. kovo mėn.) buvo pavaldus LTSR Vidaus reikalų ministerijai (VRM), po to Lietuvos Respublikos VRM (1990 m. kovo – 1991 m. sausio mėn.), tačiau 1991 m. sausio 11 – 12 d. naktį du trečdaliai būrio narių su karininkais nutarė pereiti TSRS VRM pavaldumui ir užėmė būrio bazę Valakampiuose...

„Batai“, 1991 08 24

SSRS buvusių pareigūnų banditizmu, patyčiomis, palikta animacija ir palinkėjimais, daiktais (nuotrauka „Batai“, Jono Juknevičiaus). Mūsų Seimas „vis vargsta“ su Vytauto Landsbergio statuso įvertinimu, pripažinimu, atšaukimu kaip Lietuvos Respublikos vadovo. „Geriausiai“ įvertino V. Landsbergį patys OMON kareivos, nes niekas kitas dėl jų bėdų nėra kaltas, anot jų, tik V. Landsbergis: „Ландсбергис, Ты сделал нас врагами народа. Мы сделаем тебя покойником. ОМОН“ („Landsbergi, Tu padarei mus liaudies priešais. Mes padarysime tave numirėliu. OMON). Tokį įrašą paliko OMON savo bazėje, Valakampių g. 5, Vilniuje.

Į promaskvietiškų jėgų pusę perėjusi milicijos ypatingojo būrio OMON dalis, 1991 m. sausio 12 d., Vilnius, SCANPIX. RIKIUOTĖJE: Iš kairės I-asis ir V-asis yra matomi ant tankečių.

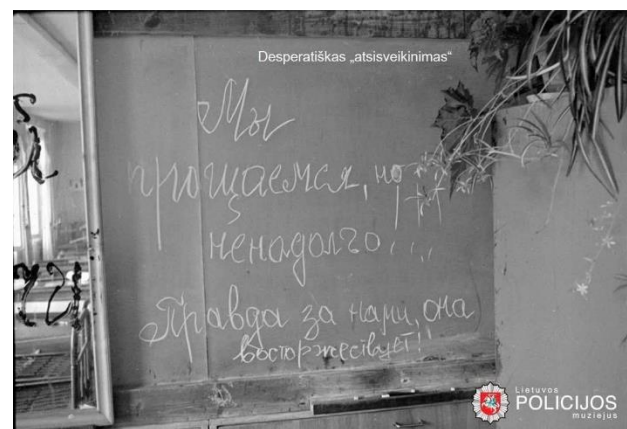
Iškaba „ОТ РYД МИЛИЦИИ ОСОБОГО НАЗНАЧЕНИЯ ЛИТОВСКОЙ ССР“ (LIETUVOS SSR SPECIALIOSIOS PASKIRTIES MILICIJOS BŪRYS). OMON bazė, 1991 08 23.

Vilniaus OMON paradinis įėjimas, 1991 08 23.

OMON bazėje "vilties" kupinas palinkėjimas: „ДО СКОРОЙ ВСТРЕЧИ“ (IKI GREITO PASIMATYMO), 1991 08 23. Turbūt kaulėta ranka iš pragaro kaltuosius sutiks ir nubaus už aukas, patyčias, kaip teismas žemėje. Garbės skolos lieka visam gyvenimui be senaties.

OMON dedikacija: „Мы прощаемся, но ненадолго! Правда за нами, она восторжествует!“ („Mes atsisveikiname, bet neilgam. Mūsų teisybė, ji nugalės“). Vilniaus OMON bazė, 1991 08 23.

Skubios kraustynės į URAL-4320 sunkvežimį ir KAVZ-3270 autobusą, paliekant kopėčias ir apverstus suolus. Vilniaus OMON bazė, 1991 08 23.

⁵¹ LCVA e-kinas.lt apskaitos NR. VHS_0240-5, „Iš užgrobtų Spaudos rūmų išeina OMON-as“, 1991 08 23. Klaidinga

nuoroda, nes matyti Valakampiai Vilniuje ir OMON bazė, Valakampių g. 5 šiame dokumentiniame filme.

Poilsio patalpoje buvo tikrų dailininkų:

Sovietinis Vilniaus OMON Betman pagal originalą (rusų k. „хуй БОДМАН ЗАЛУПА“). Bazė, 1991 08 23.

Ginklai ir karikatūros buvo neatsiejamos OMON vertybės Vilniaus OMON bazėje, 1991 08 23.

Koks žiaurus V. Landsbergis: AT pirmininkas OMON samdiniam s vaidenosi visur, net tapo taikiniu, 1991.

Taikinys įtraukiantis į amžinybę: V. Landsbergio "Aky s".

Vidurinis karys yra matomas rikiuotėje (iš kairės I-asis). Paskutinė išvyka iš OMON bazės, 1991 08 23.

Vilniaus OMON parengtyje ant tanketės, 1991 08 23.

OMON lekia per Nerį į naująją užuovėją Šiaurės miestelyje, Vilniuje, 1991 08 23.

Karys su automatu yra matomas rikiuotėje (iš kairės V-asis). Paskutinė išvyka iš OMON bazės, 1991 08 23.

OMON išvyksta emociškai, 1991 08 23.

OMON su raudona SSRS vėliava, 1991 08 23.

Sunkvežimis ZIL su OMON šauliais, 1991 08 23.

OMON išvyko, bet žadėjo sugrįžti. Kai kurie įsidarbino į Arą, pvz. alpinistas Arkaša (ant tanketės su akinukais), kiti nuskrido į Rusiją, bet po kelių

OMON vilkstinė išvyksta iš bazės, 1991 08 23.

Stebis Vilniaus gatvės žalios, kas čia vyksta, daros...

OMON dienos šviesoje prieš visuomenę, 1991 08 23.

OMON tankėčių kolona į Šiaurės miestelį, 1991 08 23

OMON tanketė "užbuksavo", 1991 08 23.

metų buvo išpirdolinti kaip nereikalingi. Lietuva "neteko" nakties klajūnų, o muitinės atgavo darbingą ramybę. Deja, Lietuvos teismai nors ir teisė OMON vadus už akių, bet popieriai liko jų naudai, o aukos iškentėjo ir tai. Liko tik dėmės...

Parengė Raimundas Volbergas

Liturginis kalendorius. Rugsėjis

<https://lk.katalikai.lt/menuo>

3-oji. Šv. Grigalius Didysis (540–604).

palikęs sėkmingą politinę karjerą, nors buvo Romos miesto prefektas, tapo vienuoliu benediktinu, vienuolynų įkūrėju ir popiežiaus pasiuntiniu Konstantinopolje. 590 m. buvo

išrinktas popiežiumi. Grigalius I pirmasis pradėjo vartoti titulą „Dievo tarnų tarnas“ (lot. *Servus servorum Dei*), kurį popiežiai tebevartoja iki šiol. Reformavo bažnytinį giedojimą, kuris jo garbei vadinamas grigališkuoju. Grigalius yra pagarbintas Kristaus kryžius, kaip Jo velykinės pergalės ženklas ir pasirodysiantis danguje ženklas, skelbiantis visiems antrąjį Jo atėjimą.

5-oji. Šv. Kalkutos Teresė (1910 m. rugpjūčio 26 d. – 1997 m. rugsėjo 5 d.)... Kanonizavo popiežius Pranciškus 2016 metais. Laisvas minėjimas į Visuotinį Bažnyčios kalendorių įtrauktas nuo 2024-12-24.

8-oji. Švč. Mergelės Marijos Gimimas (Šilinė). Jeruzalėje, Marijos gimimo vietoje, buvo pastatyta ir pašventinta Šv. Onos bažnyčia. Nuo VII a. rugsėjo 8 d. Romoje švenčiama Marijos gimimo diena, nuo XI a. – jau visoje Vakarų Bažnyčioje.

Šiluvos Dievo Motinos atvaizdas⁵²

12-oji. Švč. Mergelės Marijos Vardas. Šis minėjimas kilo Ispanijoje 1513 m. Pal. popiežius Inocentas XI (1676–1689) įvedė ją visoje Katalikų Bažnyčioje.

Laikraštis visuomenei iš Mitėniškių dvaro

13-oji. Šv. Jonas Auksaburnis (349–407) gimė Antiochijoje. Po intensyvių studijų 369 m. buvo pakrikštytas. 389 m. išrenkamas Konstantinopolio vyskupu. Garsėjo vargšų užtarimu ir socialiniu teisingumu. Jonas Auksaburnis – vienas iš keturių didžiųjų Rytų Bažnyčios mokytojų dėl nepaprasto iškalbingumo nuo VI a. gavo Auksaburnio vardą. 1909 m. Pijus X jį paskelbė pamokslininkų globėju.

14-oji. Šv. Kryžiaus išaukštinimas. Šv. Elena 326 m. rado šv. Kryžių. Šis įvykis imtas švęsti Rytuose, o nuo 650 m. šventė buvo įvesta ir Vakaruose. Kitą dieną po Prisikėlimo bazilikos, pastatytos ant Kristaus kapo, konsekracijos buvo iškeltas ir pagarbintas Kristaus kryžius, kaip Jo velykinės pergalės ženklas ir pasirodysiantis danguje ženklas, skelbiantis visiems antrąjį Jo atėjimą.

15-oji. Švč. Mergelė Marija Sopulingoji. Minėjimo ištakos – viduramžiais išplitęs *Mater dolorosa* kultas. Pradėta minėti 1814. 1724 m. Benediktas XIII visoje Bažnyčioje įvedė Septynių Marijos Skausmų šventę. Ji buvo švenčiama penktadienį prieš Verbų sekmadienį. Servitų ordinas panašią šventę turėjo trečiąjį rugsėjo sekmadienį. Ją Pijus VII (miręs 1823 m.) įvedė atsidėkodamas už sugrįžimą iš Napoleono nelaisvės ir 1814 m. įsakė švęsti visoje Katalikų Bažnyčioje. Švč. Mergelė Marija Sopulingoji, stovėdama prie Jėzaus kryžiaus, intymiai ir ištikimai prisijungė prie išganingos Sūnaus kančios ir tapo naująja leva. Kaip pirmoji moteris savo neklusnumu žmoniją pasmerkė mirčiai, taip ši nuostabiu klusnumu padėjo savo dieviškajam Sūnui mums grąžinti laimingo amžinojo gyvenimo galimybę.

Švč. Mergelė Marija Sopulingoji⁵³.

16-oji. Šv. Kornelijus buvo 251 m. išrinktas popiežiumi. Kovojo prieš antipopiežiaus Novacijano klaidingą mokymą. Imperatoriui

Mitėniškių aidai“, 2025 metų rugsėjis, Nr. 9

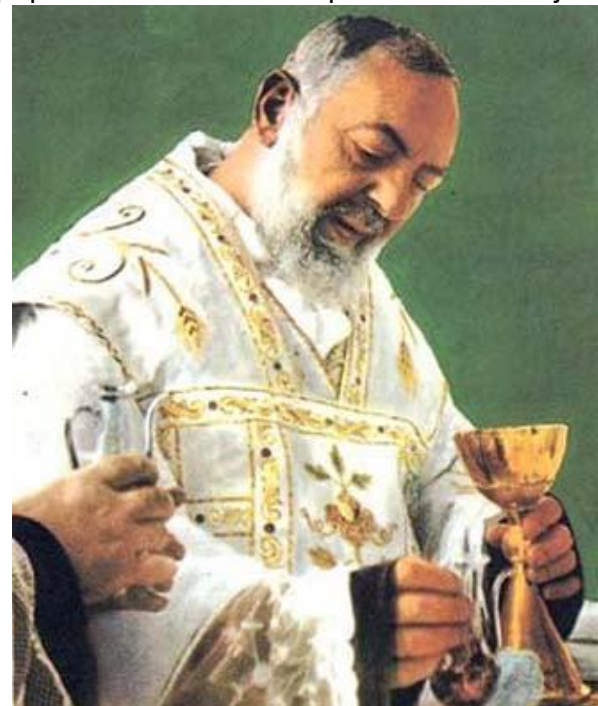
Galui pradėjus persekioti krikščionis, Kornelijus buvo ištremtas. 253 m. tremtyje mirė. Jo kūnas buvo atgabentas į Romą ir palaidotas Kaliksto katakombose.

17-oji Šv. Robertas Belarminas (1542–1621) prieš tėvo valią tapo jėzuitu. Studijavo filosofiją. Europos šiaurė buvo pagauta protestantizmo bangos, universitete virte virė diskusijos, o jis karštai, argumentuotai žodžiu ir raštu gynė katalikų tikėjimo tiesas. Jo veikalas „Disputai ir kontroversijos“ tapo labai populiarus.

20-oji Šv. Andriejus Kim Taegonas, kunigas, ir kiti Korėjos kankiniai. XVII a. pradžioje Korėjoje prasidėjusios misijos taip pat paženklintos kankinių krauju. Prie krikščionybės skleidimo ypač daug prisidėjo pasauliečiai. Nuo 1836 m., atvykus misionieriams iš Prancūzijos, prasidėjo žiaurūs persekiojimai. Per 1839, 1844 ir 1866 metais vykusius persekiojimus buvo nukankinti 103 krikščionys, tarp jų ir kunigas šv. Andriejus Kim Taegonas.

21-oji. Šv. Matas, apaštalas, evangelistas. Pasak krikščionių tradicijos, Matas yra pirmosios NT Evangelijos autorius. Prieš tai buvęs muitininku. Evangelijoje pagal Morkų ir Evangelijoje pagal Luką vadinamas Leviu. Krikščioniškajame mene jo simbolis yra angelas.

23-oji. Šv. Pijus Pietralčinietis (1887–1968), kunigas kapucinas, gimė Italijoje. 1918 m. buvo paženklintas stigmų dovana. Uoliai darbavosi dėl sielų išganymo. Turėjo dovaną klausyti išpažinčių ir permatyti žmogaus sielą. 2002 m. popiežius Jonas Paulius II paskelbė šventuoju.

Šv. Pijus Pietralčinietis arba Šv. tėvas Pijas⁵⁴

26-oji. Šv. Kozmas ir Damijonas gydytojai, mirė 303 m. Broliai dvyniai, gimę Arabijoje. Sirijoje studijavo mediciną. Apsigyveno Egėjos mieste; pelnė vargšų pagarbą ir meilę, nes gydė nemokamai. Persekiojimo laiku buvo nukirsdinti, nes atsisakė atsižadėti Kristaus. Tradicija perduoda, kad jie, neprašydami jokio užmokesčio, dirbo medikų darbą ir daugelis jų rūpesčiu buvo pagydyti.

⁵² <https://www.piligrimukelias.lt/index.php?id=205>

⁵³ <https://www.piligrimukelias.lt/index.php?id=174>

⁵⁴ <https://www.bernardinai.lt/2018-09-23-pranciskoniskosios-seimos-sventieji-sv-tevas-pijus-kapucinas/>

27-oji. Šv. Vincentas Paulietis gimė 1581 m. Gaskonijoje, mirė 1660 m. Paryžiuje. 1600 m. įšventintas kunigu. 1625 m. įkūrė Misionierių (vincentiečių) kongregaciją. Kad padėtų vargšams, Vincentas steigė parapines brolijas, ligonines, ėmėsi kurti pamestinukų namus, naujas seminarias. 1633 m. kartu su Šv. Liudvika de Marilak įkūrė Gailestingumo seserų kongregaciją. Visų labdarinių organizacijų globėjas.

Vincentas Paulietis⁵⁵

28-oji. Šv. Vaclovas (~904–~930), Bohemijos hercogas, kankinys. Savo senelės Šv. Liudmilos dieviška ir žmogiška išmintimi išauklėtas, buvo griežtas sau, bet taikingas karalystės valdyne, gailestingas vargšams. Prahoje išpirdavo parduodamus pagonis belaisvius ir pasirūpindavo, kad jie būtų pakrikštyti. Po daugybės sunkenybių valdant kraštą ir skelbiant tikėjimą, brolio Boleslovo išduotas, buvo nužudytas bažnyčioje (pagal katalikais).

Vaclovo pastangomis Čekijoje paplito Vakarų apeigų (Romos) bažnyčia. Čekija suartėjo su Vokietija (929) ir Vaclovas tapo jos karaliaus Henriko I lenininku. Laikomas Čekijos ir Prahos globėju, jo karūna - Čekijos karalystės simboliu.

Šv. Vaclovo diena nuo 2000 metų yra Čekijos valstybės diena ir švenčiama rugsėjo 28 dieną.

Šventasis Vaclovas (Svaty Vaclav)

⁵⁵ <https://www.cbsisters.net/vinentius-%C3%A0-paolo?lang=en>

LIETUVOS SUKAKTYS RUGSĖJ

1-oji - Laisvės diena (1997 m. liepos 3 d. Atmintinų dienų įstatymu rugpjūčio 31 d. Išsivadavimo dienos minėjimas perkeltas į rugsėjo 1 d. kaip Laisvės dieną); Mokslo ir žinių diena (Mokslo metų pradžia);

1431 – Čartoriske sudarytos lietuvių ir lenkų paliaubos;

1432 – surengtas šamokslas prieš Švitrigailą, kuris paspruko į Polocką;

1435 – Pabaisko mūšis;

1482 – Kijevo apgultis (Lietuvos kariuomenės veiksmi);

1655 – rusų kariuomenė sudegino Zapyškį;

1921- įkurtas Kauno jachtklubas;

1939 – Kauno meno mokyklai suteiktas aukštosios mokyklos statusas;

1944 – atkurti 1943-iais uždaryti Vilniaus ir Kauno universitetai;

2005 – įkurta internetinė radijo stotis „Gaudemus“;

2006 – pradėjo veikti radijo stotis „Opus 3“.

2-oji - 1991 – JAV pripažino Lietuvos nepriklausomybę;

1991 – Lietuva užmezgė diplomatinis santykius su Airija;

2000 – akrobatinio skraidymo pasaulio čempionas Jurgis Kairys Kaune atliko skrydį po pėsčiųjų tiltu aukštyn ratais.

Jurgis Kairys lėktuvu SU-26 „Ultra šou“, 2000 09 02

3-oji – 1988 – žaliųjų bendrija „Atgaja“ ir „Sajūdis“ surengė aplinkosauginę akciją – „Baltijos apkabinimas“. Lietuvoje pradėtas Baltijos jūros švarai neabejingų žmonių susikabinimas rankomis nusidriekė ir per kaimynines šalis – Latviją ir Estiją. Taip gimė **Baltijos jūros diena**, švenčiama kasmet pirmąjį rugsėjo šeštadienį.

1991 Lietuvos kultūrizmo federacija priimta į Tarptautinę kultūrizmo federaciją;

1996 – patvirtintas Palangos herbas.

4-oji - 1390 – prasidėjo iki spalio 7 d. trukusi Vilniaus apsaustis

1636 – Vilniaus Žemutinėje pilyje buvo pastatyta pirmoji Lietuvoje opera „Elenos pagrobimas“ (it. *Il ratto di Helena*);

1990 - LR Aukščiausioji Taryba patvirtino Lietuvos banko statutą;

1990 – Lietuvos Laisvės lyga pradėjo bado akciją Nepriklausomybės aikštėje. Reikalavimas – vyriausybės atsistatydinias;

1993 – prasidėjo popiežiaus Jono Pauliaus II viešnagė Lietuvoje ir tęsėsi iki rugsėjo 8 d. Tai labiausiai lauktas svečias Lietuvoje per visą istoriją. Šį popiežių sveikino dešimčių tūkstančių žmonių minios visoje Lietuvoje, kur tik lankėsi – gatvėse, aikštėse;

2006 – lietuviškoje Vikipedijoje sukurta 30 000

⁵⁶ <https://alkas.lt/2019/07/27/vilniaus-mero-nurodymu-nuplesta-jono-noreikos-generolo-vetros-atminimo-lenta/>

straipsnių.

2021 – įvyko I-osios „Kaunas Pride“ eitynės;

5-oji – 1394 – prasidėjo Vilniaus apgultis ir tęsėsi iki rugsėjo 27 d.;

1580 – LDK valdovo Stepono Batoro kariuomenė užėmė Velikije Lukus.

1938 – pirmoji Lietuvos aviakompanija

„Lietuvos oro linijos“ pradėjo reguliarius reisu (maršrutas Kaunas - Palanga).

1939 – išbandytas lietuviškos konstrukcijos bombonešis ANBO-VIII;

1990 – Baltijos Valstybių Taryba priėmė pareiškimą „Dėl būsimojo Vokietijos problemos tarptautinio politinio suregulavimo ir Helsinkio proceso plėtojimo“;

2009 – Dubingių piliavietėje Molėtų rajone iškilmingai perlaidoti Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) didikų Radvilų giminės atstovų palaikai. LDK kanclerio, Vilniaus vaivados bei Livonijos vietininko, Liublino unijos priešininko, faktiškai nevainikuoto Lietuvos karaliaus Mikalojaus Radvilos Juodojo, jo žmonos Elžbietos Šidlovieckos – Radvilienės, LDK kanclerio, Vilniaus vaivados ir didžiojo etmono Mikalojaus Radvilos Rudojo, jo sūnaus Mikalojaus Radvilos, Mikalojaus Radvilos žmonos Elenos Hlebovičaitės, Mikalojaus Radvilos (Mikalojaus Radvilos Rudojo vaikaičio), Jonušo VI Radvilos ir Anos Sobkovnos (Kristupo Radvilos Perkūno pirmosios žmonos).

2019 – aktyvistai Vilniaus centre ant Vrublevskių bibliotekos sienos pakabino naują atminimo lentą Jonui Noreikai – Generolui Vėtrai. 2019 04 08 Atminimo lentą su kūju sudaužė save advokatu pristatantis Stanislovas Tomas. Lenta buvo suklijuota ir vėl užkabinta. Vilniaus mero Remigijaus Šimašiaus sprendimu 2019 m. liepos 27 d. 4 val.⁵⁶ buvo nuimta senoji lenta, kabėjusi ten daugiau nei du dešimtmečius.

6-oji - 1503 – pradėta statyti Vilniaus gynybinė siena Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro paliepimu ir baigta 1522;

Vilniaus miesto sienos Subačiaus vartai, 1785. Dailininkas Pranciškus Smuglevičius (1745 - 1807).

1917 – Vilniuje išleistas pirmasis tautininkų laikraščio „Lietuvos aidas“ numeris. Jo redaktoriumi buvo Antanas Smetona;

1990 – Petro Cidziko organizuotas dvasinis kryžiaus aukos žygis į Maskvą;

1991 – TSRS pripažino Lietuvos, Latvijos ir Estijos nepriklausomybę.

7-oji - 1625 – Biržų tvirtovę užėmė švedai;

1764 – Stanislovas Augustas Poniatovskis išrinktas ATR valdovu;

1991 – Lietuvos aklųjų sporto federacija priimta į tarptautinę aklųjų sporto asociaciją (IBSA).

2021 – buvęs ministras pirmininkas Saulius

Skvernelis paliko opozicinę Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos frakciją ir sukūrė savo politinę savo politinę grupę Demokratų frakciją „Vardan Lietuvos“.

2022 – Kaune atidarytas Vandens sporto centras su olimpinio baseinu.

8-oji – Katalikų šalys – **Šilinė** – **Švenčiausios Mergelės Marijos gimimo diena**;

Lietuva – **Vytauto Didžiojo karūnavimo diena**;

Lietuva – **Padėkos už Lietuvos nepriklausomybės ir laisvės apgynimą diena**;

Lietuva – **Senosios Lietuvos didingos praeities diena** (pagal 1938 m. gegužės 12 d. Lietuvos valstybės Konstituciją).

1394 - Rudaminos mūšis, kur Vilnių puolę kryžiuočiai susirėmė su Lietuvos kariuomene, vadovaujama Vytauto ir Kaributo, pasibaigęs lietuvių atsitraukimu.

1430 – planuota Vytauto Didžiojo karūnacija Lietuvos karaliumi neįvyko, nes lenkai nepraleido iš Vokietijos vežamos karūnos;

1514 – Oršos mūšyje Lietuvos kariuomenė, vadovaujama Konstantino Ostrogiškio, pasiekė pergalę prieš Maskvos kariuomenę;

Mūšis prie Oršos. Manoma, kad paveikslą nutapė Hans Krell (1520 – 1534), Varšuvos nacion. muziejus

1992 – Maskvoje krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius ir Rusijos Federacijos gynybos ministras Pavelas Gračiovas pasirašė Rusijos kariuomenės išvedimo grafiką. Rusija įsipareigojo iš Lietuvos karinius dalinius išvesti iki 1993 m. rugpjūčio 31 d.

9-oji – 1522 – išspausdintas pirmasis Vilniuje spaudinys „Mažoji kelionių knygelė“;

1927 – Tauragės sukilimas. Sukilimą suorganizavo grupė buvusių socialdemokratų Seime ir liaudininkai bei eserai. Idėjinis sukilimo vadas - Jeronimas Plečkaitis, o Tauragėje - Seimo narys Povilas Mikulskis (žuvęs suimant). Buvo užpultas Tauragės miestas: nuginkluoti policininkai ir šauliai, užimtas bankas, geležinkelio stotis, kitos svarbios įstaigos. Sukilimą pradėjo 30, o po pusdienio jau buvo 200 sukilėlių. Vyriausybė sukilimą pastebėjo (pagal pranešimą Morzės abécéle), o jau 17 val. į miestą įžengė kariuomenės dalinys ir užgesino sukilimą. Po to buvo teisiami sukilėliai ir rugsėjo 13 d. Tauragėje 8-iems įvykdyta mirties bausmė sušaudant ir palaidoti ten pat, kiti įkalinėti iki gyvos galvos, skirtos kitokios bausmės;

10-oji - 1506 – po Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Aleksandro mirties, jo brolis Žygimantas iš Silezijos atvyko į Vilnių;

1794 – 1794 m. sukilimas: Rusijos kariuomenė užėmė Kauną;

1990 - į Maskvą išvyko piketuotojai dėl Vokietijos susivienijimo reikalauti piketuose, kad bet kokie sprendimai dėl Lietuvos būtų priimami dalyvaujant Lietuvos atstovams;

1990 – įsteigtas Krašto apsaugos Pasienio apsaugos tarnybos skyrius.

11-oji - 1934 m. – Luokėje kilusio gaisro metu

Laikraštis visuomenei iš Mitėniškų dvaro

sudegė beveik visas miestelis.

1993 – dieną oficialiai pranešta apie Lietuvos savanorių maištą Kaune, kuris truko beveik du mėnesius.

2000 – Vilniaus apygardos teismas paskelbė nuosprendį kunigo Ričardo Mikutavičiaus žudikams. Organizatorius 46 metų Vladas Beleckas teismo sprendimu įkalinamas iki gyvos galvos.

12-oji - 1635 – Štumsko taikos sutartis tarp ATR ir Švedijos. Sutartis turėjo galioti 26 metus, pagal jos sąlygas Švedijai buvo gražintas Cėsis Livonijoje, Lietuvai liko tik žemės pietinėje Dauguvos pusėje;

1683 – Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Jono Sobieskio vadovaujama kariuomenė prie Vienos kartu su Austrijos ir Vokietijos kunigaikštysčių kariuomenėmis sumušė turkų kariuomenę;

Jonas III Sobieskis prie Vienos 1683 metais. Jano Mateikos paveikslas (1883), Vatikane.

1733 – Pirmasis elekcinis Seimas Varšuvoje paskelbė karaliumi atvykusį Stanislovą Leščinskį, pasivadinusį Stanislovu I;

1934 – trys Baltijos šalys pasirašė Bendradarbiavimo ir abipusio palaikymo sutartį, kurios pagrindinis tikslas buvo apsaugoti nuo vokiečių nacistų agresijos;

2010 – baigėsi pasaulio krepšinio čempionatas Turkijoje. Pirmąsias vietas iškovojo JAV, Turkija ir Lietuva.

13-oji - 1506 Žygimantas Senasis Lietuvos Taryboje buvo išrinktas Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu;

1562 – LDK bajorai surašė aktą, reikalaujantį unijos su Lenkija;

1655 – Rusijos caras Vilniuje pasiskelbė Lietuvos, Baltarusijos, Volynės ir Podolės Didžiuoju kunigaikščiu;

1990 – Pašaltuonio kaime (Jurbarko r.) apsivertė ir užsidegė karinis sunkvežimis su Sovietinės armijos kariais. Nuo žaizdų mire 12 žmonių, dar 7 pateko į ligoninę;

1990 – išniekintas karaliaus Mindaugo 737-ųjų metinių proga, liepos 8 d., ant Juozapinės kalno pastatytas paminklinis akmuo;

1990 – LR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas priėmė pareiškimą dėl TSRS pareigūnų veiksmų, kuriais siekiama destabilizuoti padėtį Lietuvoje;

1991 – įsteigta valstybinė aviakompanija „Lietuva“.

1993 – Vilniaus Technikos universitete fakulteto teisėmis atidarytas Aviacijos institutas;

2010 – teatro režisieriui Oskarui Koršunovui Maskvoje buvo įteiktas žymaus rusų režisieriaus Vsevolodo Mejerholdo vardo apdovanojimas;

2021 – siekiant Covid-19 pandemiją, įsigaliojo reikalavimas daugelyje prekybos, paslaugų, pramogų ir viešojo maitinimo vietose lankytis tik su galimybių pasu, išduodamu pasiskiepijusiems ar infekcija persirgusiems žmonėms.

14-oji - 1557 – pasirašyta trečioji Pasvalio sutartis tarp LDK ir Livonijos ordino sudaryti

Mitėniškų aidai“, 2025 metų rugsėjis, Nr. 9

karinę sąjungą prieš Maskvą; Maskva tuo pretekstu 1558 pradėjo karą Livonijoje.

1704 – Biržų pilį užėmė švedai, susprogdino rūmus ir kitus pastatus.

1944 – Raudonoji Armija pradėjo Pabaltijo puolimo operaciją.

2003 – Lietuvos vyrų krepšinio rinktinė tapo Europos čempionais, pakartodama 1937 ir 1939 m. sėkmę. Lietuviai finale 93-84 laimėjo prieš Ispanijos vyrų krepšinio rinktinę;

2007 – LŽŪU prasidėjo 54-osios Pasaulinės arimo varžybos.

15-oji – 1697 - Fridrichas Augustas atvyko į Krokuvą su kariuomene ir čia vainikavosi LDK ir Lenkijos karaliumi;

1920 – Lietuvos sporto sąjunga (pirmoji Lietuvos organizacija) pervardinta į Lietuvos fizinio lavinimo sąjungą ir šios organizacijos sudėtyje įkurtas futbolo klubas „LFLS Kaunas“, vėliau 1922 tapęs Lietuvos futbolo čempionu;

1989 – Klaipėdoje pradėtas leisti laikraštis „Vakarų ekspresas“;

2009 – atstatyintas Seimo pirmininkas Arūnas Valinskas.

16-oji 1668 – ATR valdovas Jonas Kazimieras atsisakė sosto ir išvyko į Prancūziją.

1945 - įvyko steigiamasis Lietuvos išlaisvinimo komiteto (LIK) posėdis. Tai pasipriešinimo SSRS okupacijai organizacija, siekusi apjungti Lietuvos partizanus į vieningą judėjimą, išvaduoti Lietuvą bei atkurti nepriklausomybę.

1989 – pradėtas leisti laikraštis „Respublika“.

17-oji - 1910 – rugsėjo 17–19 d. Šiauliuose surengta žemės ūkio paroda, kurioje buvo eksponuojami V. Komaro, grafų Zubovų, L. Pliaterio žirgai;

1923 – rugsėjo 17 – 23 d. Lietuvoje vyko visuotinis gyventojų surašymas. Buvo surašytas 2 028 971 gyventojas.

1991 – Lietuva priimta į Jungtinių Tautų Organizaciją.

1993 – Lietuvos ir Rusijos derybininkai nutarė dėl Rusijos karinio tranzito per Lietuvą iš Vokietijos;

2020 – Vilniuje pirmą kartą įvyko bendras Lietuvos ir Lenkijos vyriausybių ministrų posėdis, jame dalyvavo per 20 abiejų šalių ministrų.

18-oji 1917 – Vilniuje prasidėjo Vilniaus konferencija (rugsėjo 18 – 22), numaćiusi Lietuvos autonomijos siekius ir valstybės sukūrimą.

19-oji - 1915 – vokiečių kariuomenė užėmė Vilnių;

1929 – sudužo Lietuvos Karo aviacijos kapitono Antano Kuncaičio ir vyr. leitenanto Antano Vedeikos pilotuojamas naikintuvas Ansaldo SVA.10. Pilotai žuvo.

1939 – Raudonoji armija užėmė Vilnių. Vyko „Vilniaus mūšis“ tarp lenkų ir sovietų. Vėliau, 1939 10 10, Vilnius atiteko Lietuvai;

1995 – įrengtas pirmasis bankomatas Lietuvoje.

2010 – legendinio amerikiečių menininko Frank Zappa gimtinėje Baltimorėje (JAV) atidengta lietuvių gerbėjų dovanota skulptūra muzikantui pagerbti.

2014 – Lietuva, Lenkija ir Ukraina Varšuvoje pasirašė sutartį dėl bendros karinės brigados steigimo.

2022 – Baltijos šalys ir Lenkija Rusijos piliečiams uždarė sienas, išskyrus Rusijos diplomatams, disidentams, pervežimo bendrovių

darbuotojams ir Europos Sąjungos piliečių šeimų nariams.

20-oji - 1260 prasidėjo Didysis prūsų sukilimas; 1899 – gavus gubernatoriaus leidimą, pirmą kartą Lietuvoje buvo viešai suvaidintas spektaklis lietuvių kalba „Amerika pirtyje“. Jis vyko Palangoje, grafo Tiškevičiaus daržinėje, stovėjusioje ant jūros kranto.

Pirmojo lietuviško spektaklio „Amerika pirtyje“ 25-erių metų jubiliejaus minėjimas L. Vaineikio namuose, Palangoje [fot. P. Mongirdaitė]. Palanga: [P. Mongirdaitė], 1924.

Fotografijoje: L. ir E. Vaineikytės, F. Janušytė, J. Šliūpas, J. Basanavičius, J. Jablonskis, S. ir L. Vaineikiai su sūnumi Jurgiu, A. Janulaitis, L. Gira, A. Kupstas, T. Vaičiūnienė, J. Rimkus, A. Vainiūnaitė-Kubertavičienė, P. Čiurlionis, K. Glinskis, P. Kubertavičius, S. Pilka, M. Untulis. LMAVB RSS Fg1-134

1938 – įsteigta pirmoji Lietuvos valstybinė oro linijų bendrovė „Lietuvos oro linijos“;

2013 – Talino Rotušės aikštėje Estijos, Latvijos ir Lietuvos sostinių merai įkasė skulptoriaus Gitenio Umbraso sukurtą atminimo plytelę Baltijos keliui atminti.

21-oji – 1917 – Lietuvių konferencijoje išrinkta Lietuvos Taryba;

1928 – ore užsiedė Lietuvos karo aviacijos naikintuvas Sopwith 1 1/2 Strutter. Pilotai L. Peseckas ir K. Šimkus sugebėjo stovėdami ant sparnų nuvairuoti lėktuvą į aerodromą ir išsigelbėti;

1935 – Feliksas Vaitkus lėktuvu Lituanica II (Lockheed L-5B Vega) perskrido Atlanto vandenyną ir nusileido Airijoje, Balenrobe.

2004 – Lietuvą sukrėtė nestiprus, bet jaučiamas žemės drebėjimas, kurio epicentras buvo Karaliaučiaus krašte.

22-oji - 1236 – įvyko Saulės mūšis tarp žemaičių ir kalavijuočių;

1921 – Lietuva, Latvija ir Estija priimta į Tautų Sąjungą;

1992 – Sniečkaus miestas pervadinamas į Visaginą;

2018 – Lietuvoje lankėsi popiežius Pranciškus.

2023 – Migracijos departamentas paskelbė, kad Lietuvoje gyvenančių užsieniečių skaičius pirmą kartą šalies istorijoje perkopė 200 000 ribą.

23-oji - 1609 – prasidėjo Salacgrivos (Salio) jūros mūšis;

1654 – ATR priklausiusio Smolensko įgula be mūšio pasidavė Maskvos caro armijai;

1793 – Paskutinis Lenkijos ir Lietuvos valstybės seimas Gardine patvirtino sutartį su Prūsija, kuria buvo įteisintas antrasis Abiejų Tautų Respublikos padalijimas;

1931 – įsteigtas Šiaulių dramos teatras;

1943 – likviduotas Vilniaus getas ir 1992 metų rugsėjo 23-ioji paskelbta Žydų genocido diena;

2014 – Seimas įteisino ritualinį gyvulių skerdi-

Laikraštis visuomenei iš Mitėniškių dvaro

mą pagal musulmonų ir judėjų papročius.

2018 – Lietuvoje lankėsi popiežius Pranciškus.

24-oji - 1609 baigėsi Salacgrivos jūros mūšis;

1761 – oficialiai pradėta Telšių Loreto Švč. Mergelės Marijos ir Šv. Antano Paduviečio bažnyčios statyba - pašventintas kertinis akmuo (nuo 1926 - Telšių katedra);

1992 – įsteigtas Labanoro regioninis parkas.

25-oji – 1239 – Komnos mūšis;

1315 – prasidėjo Kristmemelio mūšis (tęsėsi iki spalio 11 d.);

1924 – Veisiejų gaisro metu sudegė didesnė šio miestelio dalis;

1936 – sudužo Lietuvos Karo aviacijos naikintuvas Fiat CR.20 (Nr. 32), pilotuojamas leitenanto Antano Skaržinsko. Pilotas žuvo;

1989 – LTSR Aukščiausioji Taryba paskelbė, kad 1940 m. Lietuvos prijungimas prie SSRS buvo neteisėtas;

1990 – priimtas Politinių partijų įstatymas;

1990 – priimtas Valstybinių įmonių įstatymas;

1990 – LR Aukščiausioji Taryba kreipėsi į SNO žmogaus teisių komisiją, kad ši atsiųstų komisiją, kuri įvertintų tautinių mažumų padėtį Lietuvoj;

1992 – už nuopelnus Vilniaus miestui bei už knygą „Dingęs Vilnius“ pirmoji miesto savivaldybės įsteigta „Vilniaus garso“ premija buvo įteikta Vladui Drėmai.

26-oji - Vilniaus įkūrėjo Gedimino diena;

2000 – LR Seimas priėmė pirmąjį Lietuvos teisininkų savarankiškai parengtą Lietuvos baudžiamąjį kodeksą;

2022 – patvirtintas naujas Lietuvos rusų teatro pavadinimas – Vilniaus senasis teatras.

27-oji - 1422 – Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė ir Lenkija sudarė su Kryžiuočių ordinu Melno taikos sutartį. Karų su Kryžiuočių ordinu pabaiga;

1605 – Salaspilio mūšis, kuriame LDK kariuomenė sumušė švedus.

1922 – po Pirmojo Steigiamojo susirinkimo įkurtas Lietuvos bankas;

1927 – pasirašytas Lietuvos konkordatas su Vatikanu;

1990 – Vilniuje posėdžiavo Lietuvos lenkų sąjungos valdybos nariai, kurie priėmė lenkų tautinio, o ne teritorinio darinio Lietuvoje kūrimo idėją.

28-oji – 1926 – pasirašyta Lietuvos – Sovietų Sąjungos Nepuolimo sutartis.

1939 – pasirašyta 2-oji Sovietų Sąjungos–Vokietijos Sienų ir draugystės sutartis, pagal kurią Lietuva iš Vokietijos įtakos sferos perduota sovietams.

1988 – Lietuvos Laisvės Lyga (LLL) surengė Vilniuje mitingą Gedimino aikštėje (dabar Katedros) pasmerkti 1939 m. rugsėjo 28 d. Sovietų Sąjungos ir nacistinės Vokietijos sudarytą Sienų ir draugystės sutartį ir slaptuosius protokolus, pagal kuriuos mainais už Lenkijos teritorijas Vokietija mainais Sovietų Sąjungai perleido Lietuvą. Po susitarimo netrukus įvyko ir Lietuvos okupacija. Mitingo dalyvius (įvairiais šaltiniais: nuo 5000 iki 20 000 žmonių) ėmė vaikyti, mušti milicija ir vidaus kariuomenė kumščiais, kojomis, guminėmis lazdomis (taip vadinamais „bananais“). **Taip ši malšinimo priemonė buvo pavadinta „Bananų baliumi“** ir tęsėsi tris valandas, o mitingas tęsėsi po to toliau. Bet tai tapo sovietų valdžios pabaigos pradžia Lietuvoje.

1992 – Varšuvoje įvyko pirmasis istorijoje

Mitėniškių aidai“, 2025 metų rugsėjis, Nr. 9

Lietuvos ir Lenkijos ministrų pirmininkų - Aleksandro Abišalos ir Hanos Suchockos susitikimas.

2020 – į Lietuvą dviejų dienų vizitui atvyko Prancūzijos prezidentas Emanuelis Macronas. Didžiausio dėmesio sulaukė jo susitikimas su Baltarusijos opozicijos lydere Svetlana Cichanouskaja.

LITUANICA II SKRYDIS, PASIBAIGĘS BALINROBE AIRIJOJE. ĮAMŽINIMAS

Airijos Mejo (Mayo County) grafystės Ballinrobe miestelį 1935 m. rugsėjo 21-22d. išgarsino „Lituanica II“ (Lockheed L-5B Vega) pilotas Amerikos lietuvis Feliksas Vaitkus, kuris, deja, perskridęs Atlantą ir pritrūkęs degalų, nutūpė šiose apylinkėse.

Juozas Šlivinskas

Lankantis su Jonavos valdžios delegacija Airijos lietuvių sąskrydyje Ballinrobe 2010 m. rugsėjo 24 – 26 d. paaikšėjo, kad ši primirštą įvykį Airijai ir Lietuvai priminė Patsy Murphy, kuri galima įvardinti kaip vietos verslininką, turizmo propaguotoją, aktyvų bendruomenės veikėją ir gerą lietuvių išeiivių draugą, taip pat David Hall iš bendruomenės. Taip Ballinrobe tapo Airijos lietuvių salele, kurioje vyksta Airijos lietuvių bendruomenės suvažiavimai rugsėjo mėnesį. 2010 metais buvo paminėtos „Lituanica II“ piloto Felikso Vaitkaus 75-osios skrydžio metinės sąskrydyje „Mums vis dar reikia sparnų“. Deja, airiai tuo metu Ballinrobe nesulaukė kauniečių.

- Gal tai dėl krizės, o gal ir noro nebuvo iš kauniečių pusės, - samprotavo kaunietis skulptorius Juozas Šlivinskas (1950 – 2024), pastatęs paminklo paženklinimą (sparno fragmentą) ant upės kranto ir numatęs sukurti Ballinrobe įspūdingą paminklą pilotui F. Vaitkui. Beje, svarbi delegacija iš Lietuvos (politikai J. Olekas, A. Kupčinskas) lankėsi 2007 metais ir airiai tai įvardino „BALLINROBE REMEMBERS HERO PILOT“, 02 October 2007:

From left: Clir Patsy O'Brien, Mary Gannon (Castlebar Library), Monsignor Tom Shannon, Isolda Brckoiskiene (Ambassador of Lithuania), Andreus Kuheniskas (Mayor of Kaunas), Jousas Olekas (Minister of National Defence of Lithuania), Clir Damian Ryan, Patsy Murphy (organasing committee, Ballinrobe). Pic. Trish Forde (created 2007-10-08, by Denise Horan).

Tuomet gerai nusiteikęs Lietuvos televizijos operatorius Andrejus Putilovas fiksavo visus renginius savąja profesionalia kino kamera ir vylėsi sukurti nuotaikingą dokumentinį filmą apie Felikso Vaitkaus skrydį. Operatorius juokaudamas sakė, kad turi idėją užfiksuoti airių karvių akis, tokias, kokios galėjo būti pamačius nelauktą svečių iš padangių. Kartu atvykusi televizijos žurnalistė Edita Mildažytė buvo ūpe, o 2011 metais apie Felikso Vaitkaus skrydį sukūrė ir dokumentinį filmą „Solo virš Atlanto“.

F. Vaitkus, Kauno Vytauto Didžiojo muziejus

„Svarbu, kad Airijos lietuviai tęsia savo iškilus tėvynainio Felikso Vaitkaus žygi, išdidžiai garsindami Lietuvos vardą Airijoje. Jūsų prasmingi darbai Airijoje, organizuojant lietuviškas mokyklas, plėtojant kultūrinę ir kitą bendruomeninę veiklą yra Airijos lietuvių patriotizmo ir pilietiškumo išraiška“ – skelbė LR Ambasada Airijoje. Sąskrydžio dalyvius lietuviams ir airiams, prisidėjusiems prie F. Vaitkaus atminimo įprasminimo ir už pastangas puoselėjant lietuvių buvo įteiktos Užsienio reikalų ministerijos padėkos ir Lietuvos Nepriklausomybės dvidešimtmėčiui atminti skirti medaliai, sveikinimai atskriejo iš LR Prezidentės Dalios Grybauskaitės ir LR Užsienio reikalų ministro Audroniaus Ažubalio.

Sąskrydyje dalyvavo didelis būrys tautiečių iš įvairių Airijos regionų. Airijos lietuviai ir airiai sąskrydžio programos metu stebėjo tradicinės lietuviškos ir airiškos muzikos koncertus, lankėsi Ballinrobe aikštėje surengtoje lietuviškoje mugėje ir kituose kultūriniuose renginiuose. Ballinrobe mokyklų moksleiviai miesto gatvėse surengė

Laikraštis visuomenei iš Mitėniškių dvaro

teatralizuotą vaidinimą, kuriame atkūrė F. Vaitkaus žygdarbio akimirkas. Sąskrydį organizavo Airijos lietuvių bendruomenė, finansiškai parėmė Užsienio reikalų ministerija.

Lakuno Leit. Felikso Vaitkaus

IŠLEISTUVIŲ VAKARAS

LINDENE

RENGIA
Lindeno Draugijų
Bendras Komitetas

TREČIADIENĮ
Geg. (May) 29
1935

LINDEN HALL
Wood Avenue ir 16th Street
Linden, N. J.

Pradžia 7:30 v. vak.

Gerbiamieji lietuviai ir lietuvės, kaip yra žinoma kad Leit. Feliksas Vaitkus yra pasiryžęs užbaigti mūsų gerbiamųjų didvyrių Dariaus-Girėno darbą – nuskristi iš New York'o į Kauną. Čia bus proga pamatyti asmeniškai mūsų drąsų lakuną ir išgirsti jo nusistatymus apie šią pavojingą kelionę; nes jis asmeniškai dalyvaus ir kalbės. Taipgi dalyvaus miesto Mayoras ir Lietuvos Vice-Konsulas P. Daužvardis ir kiti aukšti svečiai. Taipgi dainuos Jaunų Mergaičių choras. Po programos bus ŠOKIAI prie pirmos rūšies orkestrės. Tad visi esate kviečiami atsilankyti į šias išleistuves.

ĮŽANGA 25c.

VISAS PELNAS SKIRIAMAS ŠIO SKRIDIMO REIKALAMS.
KVIEČIA KOMITETAS

Feliksas Vaitkus – žymus lietuvių kilmės lakūnas, gimęs 1907 m. Čikagoje išeivių iš Lietuvos šeimoje. 1935 metais priėmė Amerikos lietuvių transatlantinio skridimo sąjungos (ALTASS) pasiūlymą pakartoti S. Dariaus ir S. Girėno skrydį per Atlantą. 1935 m. rugsėjo 21 d. F. Vaitkus lėktuvu Lituania II pakilo iš Niujorko Floyd Bennet Field aerodromo, tačiau skrydžio metu dėl labai nepalankių oro sąlygų išnaudojęs per daug kuro ir pastebėjęs smulkų variklio gedimą, nusprendė leisti Airijoje.

F. Vaitkus pilotuojamo lėktuvo skrydis per Atlantą įėjo į istoriją kaip šeštas sėkmingas skrydis per Atlantą vienviečiu lėktuvu ir vienintelis sėkmingas 1935 metais. Gerai pasireklamavo dėl to!

Lituania II Ballinrobe, Airijoje, 1935 09 22.

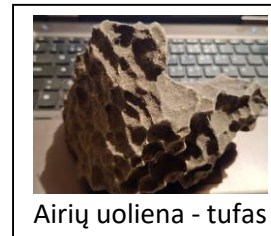
Airiams skaudū tiesa ta, kad Airijoje airiškai gali kalbėti tik 10 proc. airių, o tuo tarpu ir Airijoje lietuvių kalba ir dainuoja lietuviškai.

2010-aisiais Airija susidūrė su dideliais ekonominiais sunkumais, nes bankai nebeturėjo pinigų paskoloms, sumažėjo turizmo apimtys, be to, stovėjo 50 000 naujai pastatytų namų, kurių niekas nebeturėjo, ir dėl per didelių išlaikymo kaštų, svarstė ar neteks juos griauti. Vidutinė namo kaina (pagal Ballinrobe nekilnojamojo turto agentūrą) buvo 170 000 – 200 000 eurų. Buvo matyti ir tuščių namų, mat airiai pradėjo emigruoti į JAV ir Australiją, tačiau, likimo ironija, šių vietų ėmė užima kiti emigrantai.

Airijos lietuviai nuvežė ir prie Atlanto vandenyno, pakeliui pamatė tvarkingus miestelius ir turistų nuolat lankomą Šv. Patriko kalną, tuo pačiu gėlynus, skverus ir netgi transporto žiedus su visžaliais

Mitėniškių aidai“, 2025 metų rugsėjis, Nr. 9

augalais. Grįžę jonaviškiai ėmė puošti namuose ir netruko tai pastebėti vietiniai, kitų rajonų vadovai.

Airių uoliena - tufas

David Hall prie ežero pakėlė juodos uolienos gabalą, kaip itin akmenuotos žemės simbolį, ir, padavęs man į rankas, priminė, kad XIX a. Airija labai nukentėjo dėl Didžiosios Britanijos imperialistinės veiklos, nes nuo bado ir ligų mirė 5 mln. airių, dalis turėjo emigruoti, daugiausia į JAV.

DIDYSIS BADMETIS AIRIJOJE XIX a.

Airijoje gyventojai pagrįdė maitinosi bulvėmis. 1845 – 1852 metais mirė apie 1,5 mln, 1845 m. Airijos bulvių laukuose išplito į grybą panašus organizmas *phytophthora infestans* sunaikinęs 1/3 derliaus kaip ir 1948, o 1847 - 3/4 derliaus, o plotai sumažėjo 8 kartus. Airijos laikraštis “The Freeman’s Journal” 1845 09 11 pirmą kartą paskelbė apie bulvių “CHOLERA”. Dubline yra memorialas “Famine”, 1997.

Airija buvo Didžiosios Britanijos kolonija. Deja, valdžia nusprendė neremti Airijos žemdirbių ir neskyrė papildomai maisto produktų, bulvių sėklų. Airiai turėjo parduoti žemes anglams už skatikus. Kad išgyventų, laimės ieškoti emigracijoje išvyko apie 2 mln. airių, pvz. į JAV. Visiškai išnyko cottier socialinis sluoksnis (1 akro – 1,5 akro nuomotojai). Prieš Didįjį badą (1845) Airijoje gyveno apie 8,5 mln. gyventojų, o 1901 Airijoje gyveno 4,4 mln. žmonių.⁵⁷

The Memorial to “FAMINE” in Dublin’s Custom House Quays, Docklands, Ireland.

IVAIRENYBĖS

PIRMASIS PASAULYJE GELEŽINKELIS

XV – XVIII a. kasyklose buvo naudojami mediniai, po to ketaus bėgiai, vagonėlius traukė arkliai arba patys žmonės. Pirmasis viešasis geležinkelis su garvežiu buvo atidarytas 1825 m. rugsėjo 27 d. tarp Stoktono ir Darlingtono, Anglijoje (maždaug 40 km), kurį vairavo pats Džordžas Styvensonas. Garo lokomotyvas galėjo vežti ir keleivius, ir krovinius, dažniausiai anglis. Geležinkelis sujungė anglių kasyklas su uostu Šiaurės Rytų Anglijoje⁵⁸. Tuo tarpu Lietuvoje geležinkeliu 1860 rugsėjo 4 d. iš Daugpilio į Vilnių atriedėjo pirmasis garvežys.

I-oji Pasaulio policininkė

Ar žinote, kad į Los Andželo policijos departamentą, Kalifornijos valstijoje dirbti priimta Alice Stebbins Wells – pirmoji moteris policininkė pasaulio istorijoje, turėjusi visateisės arešto galias ir uniformą. Ji darbą pradėjo 1910 m. rusėjo 12 d. Įkūrė Tarptautinę policininkų asociaciją 1915 m.

Laiškų laukiame adresu:

Pievų g. 32-3, LT-55400

Mitėniškių k. Žeminių sen., Jonavos r.

Redaktorius: Raimundas Volbergas

telefonas: +370 600 80557,

el. pašto adresas: miteniskiuaidai@gmail.com

varomą lokomotyvą, traukiantį 8 vagonus, pakrautus 30 tonų akmens anglies 4 mylių greičiu į kalną.

⁵⁷ The Great Famine in Ireland (1845 – 1849) 29 October 2024 <https://wardfamily.blog/the-great-famine-in-ireland-1845-1849/>

⁵⁸ https://lt.wikipedia.org/wiki/George_Stephenson Džordžas Styvensonas (angl. George Stephenson, 1781 – 1848) 1815 metais sukonstravo pirmąjį geležinkelį ir garu